

DE VESTIGING

VAN DE

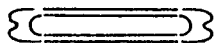
NEDERLANDSCHE KOLONISTEN

IN

SURINAME

HERDACHT

1845 — 21 JUNI — 1920.

UITGEGEVEN DOOR DE GROEP „SURINAME”
VAN HET „ALGEMEEN NEDERLANDSCH VERBOND.”
1921.

VOORWOORD.

„ZAAI EN HOOP OP ZEGEN“.

Werd ter gelegenheid van de komst vóór 50 jaren van de Nederlandsche Kolonisten in Suriname, in 1895 door de heeren Jullus Muller en Ds. C. Hoekstra, een werkje uitgegeven, getiteld: „Het vijftigjarig jubilé der Boeren in Suriname“, nu in 1920 drie kwart eeuw sedert hun vestiging in onze kolonie Suriname zijn verlopen, besloot het bestuur van de Groep Suriname van het A. N. V. in een herdenkingsbundel op te nemen, alles, wat op den feestdag — 21 juni 1920 — heeft plaats gehad, teneinde dit voor de geschiedenis vast te leggen.

Met groote ingenomenheid maakt het bestuur melding van den zoo gul verleenden steun, welke het ondervond om dezen gedenkwaardigen dag te herdenken en de daaraan verbonden kosten, in het bijzonder die van het aandeel tot het slaan der gedenkpenningen, te bestrijden.

Daartoe droegen bij de heer J. J. Leys, de Nederlandsche Handelsmaatschappij, de firma C. Kersten & Co., de Surinaamsche Bank, de Nederlandsch Indische Gasmaatschappij, de Koninklijke West-Indische Maildienst Maatschappij, de Curaçaosche Handelsmaatschappij, de Balata Compagnie Suriname, en de heeren A. F. C. Curiel en J. A. Dragten, terwijl bovendien de firma C. Kersten haar gewaardeerden steun verleende bij de uitgifte van dit geschrift.

Aan het slot van dezen bundel is opgenomen eene chronologische lijst van de voornaamste boeken en geschriften over de kolonisatie van de Nederlandsche Boeren te Groningen aan de Saramacca.

Paramaribo 1921.

Namens het Bestuur,

Mr. J. J. W. EEKHOUT, Voorzitter,
FRED. OUDSCHANS DENTZ, Secretaris.

Den 20 Juni 1920 was het vijf en zeventig jaren geleden dat de eerste Hollandsche boerenkolonisten in Suriname aankwamen.

Op Zondag 20 Juni 1845 kwamen n.l. 384 boeren, vrouwen en kinderen in de kolonie aan ter vestiging op „Voorzorg” aan de Saramaccarivier.

Van die voortrekkers is nog slechts één in leven, n.l. de heer R. A. Tammenga, oud-Lid der Koloniale Staten. De nakomelingen van deze boerenkolonisten hebben dit feest onder belangstelling van vele zijden op Maandag 21 Juni 1920 herdacht.

Een feestelijke bijeenkomst had des morgens plaats op de boerderij van den heer W. van Brussel, waarvan de regeling uitging van de Vereeniging: „De Nederlandsche Kolonist.”

Tot de genoodigden behoorden de waarnemende Gouverneur, Mevrouw Rietberg en de Kapitein-Adjudant en echtgenoot het bestuur van de groep Suriname van het Algemeen Nederlandsch Verbond, de Kerkeraad der Hervormde Gemeente van Paramaribo, de Districts-Commissaris van Beneden-Suriname en Beneden-Para, en de heer D. S. Huizinga, voorzitter van de „Nederlandsche Boerenvereeniging” gewezen directeur van den landbouw.

Op de boerderij was voor het woonhuis een ruime ten opgezet, waarin de feestvierenden en gasten plaats konden vinden. De Nederlandsche driekleur woei aan den ingang der boerderij.

Na de ontvangst van den wd. Gouverneur en gezelschap onder de tonen van het volkslied ten huize van den heer van Brussel en kennismaking met verschillende aanwezenden, begaven men zich in de tent, alwaar de heer H. J. Loor, voorzitter van de vereeniging „De Nederlandsche Kolonist”, het volgende welkomstwoord sprak :

Excellentie

Mevrouw,

Dames en Heeren !

Toen de „Suzanna Maria” op 20 Juni 1845 nu juist 75 jaren geleden haar anker liet vallen op „Voorzorg” en de aan boord zijnde kolonisten op Suriname's bodem voet aan wal zetten, was de toestand op „Voorzorg” allerellendigst. Bij de aankomst van de *Noord-Holland* op 12 Juli, 3 weken later, waren er van de eerste kolonisten reeds tien ten grave gesleept. De

ellende op „Voorzorg” in den tijd dat de kolonisten daar gevestigd waren gaat alle beschrijving te boven. Velen hunner zullen er wel zeker niet aan hebben kunnen denken dat er heden nog afstammelingen zouden zijn, die dezen dag feestelijk herdenken.

Nadat de overgeblevenen in 1853 Groningen verlaten en zich in de omstreken van Paramaribo gevestigd hadden, kwam er eenige verbetering in hun toestand. Van deze kolonisten is er slechts één overgebleven, de heer R. A. T a m m e n g a, die helaas door ziekte verhinderd is, dit feest met zijn tegenwoordigheid te vereeren. Niet alleen zijn zij sinds dien geldelijk vooruitgegaan, maar ook het zielental is toegenomen. De 27 gezinnen, bestaande uit 73 personen, zijn nu aangegroeid tot ruim 225 koppen. Het vele lijden en de vele ontberingen, die zij zich moesten getroosten, hebben echter hunne sporen op de afstammelingen achtergelaten; het persoonlijk initiatief is als het ware gedood, van samenwerking wil men niets weten. Dames en heeren, nu moet ge niet denken dat dit alleen bij de ouderen het geval is, helaas neen, ook velen der jongeren schijnen het vereenigings-leven niet te willen begrijpen.

Dames en Heeren, voordat ik verder ga moet ik mijn oprechten dank betuigen aan het Koloniaal Gouvernement en in het bijzonder aan den tegenwoordigen Directeur v. d. Landbouw den heer Leys, op wiens initiatief het Bestuur er toe overgegaan is, twee boerenjongens naar Nederland te zenden, teneinde zich aldaar in het intensieve landbouwbedrijf te bekwamen. Ook voor zijn schrijven over de kolonisten — al is het niet erg vleierend voor ons geweest, mijn dank, want het gevolg hiervan was, dat de belangstelling, én van het Bestuur én van het Moederland, gaandeweg is toegenomen. Ik sprak zoo net van de belangstelling uit het Moederland; aan U Mijne heeren, bestuursleden van de groep Suriname v. h. A. N. V. mijn dank, voor de boekerij door de Boeken-commissie van het Verbond aan de Ver. „de Ned. Kolonist” toegezonden.

Ook aan den huidige Districts-commissaris den heer C. R. Weijtingh een woord van dank voor de wijze waarop hij het loozingsvraagstuk ter hand heeft genomen, zoodat wij in de hoop leven, onze landerijen in de toekomst droog te kunnen loozen.

Dames en Heeren! Terwijl ik u allen hartelijk welkom heet verzoek ik U met mij uit te roepen :

Leve de Gouverneur,

Leve de heer Leys,

Leve de Kolonisten!

Dames en Heeren, ik heb gezegd.

Daarop sprak de heer J. J. L e y s, raadsman van de vereeniging en wd. Directeur van den Landbouw, de volgende feest-

rede uit, welke door een zware regenbui halverwege onderbroken werd, gedurende welke ververschingen werden rondgediend.

De heer L e y s sprak aldus :

Excellentie, Mevrouw, Bestuursleden van de groep Suriname van het Algemeen Nederlandsch Verbond, Dames en Heeren Kolonisten en belangstellenden ! De Nederlandsche Kolonisten in Suriname vieren vandaag feest. Ze herdenken den dag, waarop vóór 75 jaren de eerste Nederlandsche Kolonisten, hun Vaders en Grootvaders, in de „Suzanna Maria” aankwamen in Suriname.

Twintig Juni 1845, een dag, die met zwarte kool is aange-teekend in de geschiedboeken van Suriname, een dag, die door meer dan 100 mannen, vrouwen en kinderen is vervloekt, een dag, waaraan de herinnering alleen, een gevoel van wrêvel en opstand verwekt zelfs in het hart van den eenvoudigsten Hollandschen landbouwer, een dag, die aan plannen van duizenden den bodem heeft ingeslagen, een dag die Suriname een eeuw heeft achteruitgezet in zijn economische ontwikkeling. Dien dag willen de Hollandsche boeren vandaag herdenken als een *dag van vreugde, als een dag van droefheid en als een dag van hope.*

„Viert uwe vierdagen”, zegt God tot het Joodsche volk door zijn profeet Nahum. God, die het volk Israel zelf opvoedde door Zijn wetten en Zijn profeten, God eischte van zijn volk dat zij de historie niet zouden vergeten, dat zij de herinnering aan Zijn groote daden zouden doen voortleven in de harten der kinderen en der kindskinderen. En de geschiedenis der Israëlieten leert ons dan ook, dat telkens als er een Koning opstond, die voor de geschiedenis van zijn volk eerbied had, die Gods leidingen in de historie erkende en eerbiedigde, dat de regeering van zulk een vorst een tijdperk van voorspoed en bloei was voor de Joden, terwijl de regeering van vorsten, die voor de geschiedenis van hun volk geen eerbied hadden, tijdperken waren van verval en vernedering. Daarom, Nederlandsche kolonisten ! vergeet uw historie niet. En uw historie in ruimen zin is de historie van het Nederlandsche volk. Helaas ! die kent ge niet meer. Gij zijt weggetrokken uit uw land om hier in Suriname een bestaan te zoeken. Gij hebt alle verband met het Moederland verloren en de schoone geschiedenis van Uw land en volk is voor U een gesloten boek geworden. Ik zal U daarvan geen verwijt maken; het is niet uw schuld, het is de schuld van uw leiders, die niet hebben ingezien de groote waarde van onze geschiedenis voor uwe geestelijke en ook voor uwe maatschappelijke vorming. Wat hebben die leiders trouwens voor U gedaan ? Niets ! Ja was het maar niets, dan had ge wellicht u zelf nog kunnen helpen, maar ze hebben u aan handen en voeten gebonden en u in letterlijken en in figuurlijken zin geworpen in een moeras. Het mag nog als een wonder beschouwd worden, dat er nog één van u is overgebleven !

Ook de herdenking der meest droevige gebeurtenissen kan ons sterken in den strijd des levens. We moeten niet alleen groote overwinningen of wonderbare uitreddingen verheffen tot nationale feestdagen; dagen van buitengewonen tegenspoed, dagen van wanhoop hebben ook recht op herdenking. Laat ons in dezen het voorbeeld volgen van onze stamverwanten in Zuid-Afrika, onze Transvaalsche broeders, die Dingaansdag, 16 December, ook als een nationalen dag van rouw herdenken.

Ik wil daar niet mee zeggen, dat 20 Juni door Uwe Kolonie tot een dag van rouw verheven moet worden. Dat niet. Wel roept die dag tal van droeve herinneringen bij u op, dat behoort althans zoo te zijn, als gij de geschiedenis uwer kolonisatie overdenkt en bestudeert. Ik vrees echter, dat ge ook dat niet doet en dat het jongere geslacht onder U nauwelijks meer weet, wat er 75 jaren geleden is gebeurd en hoe vreeselijk er geleden is door de Kolonisten in de dagen en maanden, die op den 20 Juni 1845 volgden. Vergeet Uwe geschiedenis toch niet. Leest toch eens met aandacht hoe het volk der Israëlieten, toen het uit Egypte trok om een nieuw Vaderland te zoeken in het land Kanaan, door God zelf bevolen werd hier en daar gedenkteeken op te richten, eenvoudige hoopen steen. En waarom moest dat gebeuren? Om later, als de kinderen en kindskinderen zouden vragen: „Waartoe dienen die steenhoopen?” de ouderen dan zouden vertellen de groote dingen, die God voor zijn volk heeft gedaan. Waar zijn Uw gedenkteeken, Nederlandsche Kolonisten? Waar is de steenhoop, die aanwijst de plek op Voorzorg in de Saramacca, waar uw Vaders en Grootvaders, uw Moeders en Grootmoeders, uw Broeders en uw Zusters gevallen zijn als slachtoffers van de barbaarschheid, niet van de Boschnegers of van de Indianen, maar van de barbaarschheid van het Nederlandsche Bestuur? Wijst mij het graf van uw held, van Ds. Copijn, die zijn leven gegeven heeft om uw lijden dragelijk te maken! Nederlandsche Kolonisten! het is onverantwoordelijk, dat ge daar nooit aan hebt gedacht, dat gij uw helden niet eens een steenhoop tot aandenken waardig hebt gekeurd. Het kan nooit goed gaan met u als ge uw verleden verloochent, als ge uw lijden niet herdenkt, als gij uw groote mannen niet eert. Ik weet wel, dat de Surinamers noch de Nederlanders in een man als Ds. Copijn een held zien. Ze kennen hem niet, noch zijn werk. Een held, dat is toch een man, die zich op het slagveld met roem overdekt, maar een Dominé die de dwaasheid heeft om met een armzalig troepje landverhuizers naar Suriname te trekken om die menschen met raad en daad bij te staan, een Dominé die als hij ziet, dat lijden het deel wordt der Kolonisten inplaats van voorspoed, niet wegloopt om in het Vaderland in een rustige gemeente herstel te zoeken voor zijn geschokte gezondheid, maar bij de Kolonisten blijft, hun lijden deelt en in de krotten kruipt om de zieken te troosten en de stervenden de

oogen toe te drukken, een Dominé die door zijn zelfopoffering en zijn geduld het middel was, dat de overblijvenden bij het zien der namelooze ellende om hen heen niet overgingen tot openlijke rebellie, zoo'n man is ook een held. Een held die verdient geëerd te worden door u in de eerste plaats, en verder door allen, die er roem op dragen Nederlander te zijn. Mannen, Broeders, Zonen van hetzelfde Vaderland, viert uwe vierdagen, herdenkt Gods leidingen met u. Bestudeert uwe geschiedenis en die van uw roemruchtig voorgeslacht, eert uwe Vaders, uwe Moeders, eert uwe helden. Blijft Nederlandsche Kolonisten, spreekt en denkt Nederlandsch, dan zult ge aan uw roeping beantwoorden, dan zal het u wel gaan.

Want een roeping hebt ge. Misschien is dat nog nimmer tot u doorgedrongen, maar daardoor wordt ge van die roeping niet ontheven. Ge zijt hier gekomen om den landbouw uit te oefenen. Een groote fout was het daarom van uw leiders om ook niet-landbouwers onder de Kolonisten op te nemen. Dat komt, omdat die leiders zelf geen besef hadden van wat de landbouw is of met zich meebrengt. Gij kwaamt hier dus als landbouwers in een land, waarin de landbouw geen landbouw was, tenminste niet in dien zin, waarin wij dat verstaan moeten. Gij kwaamt hier om den Nederlandschen landbouw en de Nederlandsche veeteelt uit te oefenen, het klein-bedrijf, waaruit het middenstandsbedrijf zich moet ontwikkelen. Gij zoudt hier als leermeesters in dien landbouw optreden. Uw voorbeeld zou anderen opwekken tot navolging. Ieder hooger ontwikkeld mensch heeft de roeping om als hij in een minder ontwikkelde omgeving komt, door woord en daad, door voorbeeld en opwekking een gunstigen invloed uit te oefenen op zijn omgeving. Gij waart de leermeesters, de Surinaamsche kleine-landbouwers waren uw leerlingen. Dat is helaas niet het geval geweest. Gij zijt vaak leerlingen geweest en eerst in latere jaren zijt ge leermeesters geworden van een betrekkelijk zeer klein aantal leerlingen. Dat is ook weer niet heelemaal uw schuld. Een groot deel der Kolonisten waren geen landbouwers en konden dus moeilijk als leermeesters optreden. Het deel der kolonisten, dat wel uit landbouwers bestond, beschikte over weinig kennis en over nog minder hulpmiddelen. Bovendien hadden ze zoo'n onnoemelijk aantal bezwaren te overwinnen dat ze hun bedrijf niet tot een leerschool konden maken, ze waren al blij, dat ze in hun bestaan een schamel stuk brood verdienden.

Daar komt nog een andere factor bij. Wie waren uwe leerlingen en wie zijn ze nu? Ik vermoed, dat ge in de jaren van 1845 tot 1873 geen leerlingen hebt gehad. Immers de slaven op de plantages konden dat niet zijn, de plantage-directeuren evenmin. Na de emancipatie, toen de vrij gemaakte slaven zich op den landbouw konden toelekken, hebt ge uit die klasse van landbouwers, als ik ze zoo eens noemen mag, geen arbeiders, dus ook

geen leerlingen getrokken. De jaren na de emancipatie zijn m.i. de treurigste jaren uit de geschiedenis van Suriname. Die uw arbeiders, uw leerlingen hadden moeten zijn, verkozen niet het land tot hun woonplaats, maar trokken naar de stad om een elendig leven te lijden, en de anderen die op het land bleven, dank zij de gemakkelijke voorwaarden, waarop ze uitgestrekte gronden konden krijgen, legden zich toe op 't plantagebedrijf in 't klein, ze legden cacao- en koffiegronden aan veelal met goed gevolg; ze beoefenden een geheel anderen tak van den landbouw dan gij en konden daarom ook niet bij u ter schole gaan.

Als leermeesters in den landbouw hebt ge in die jaren niet aan uw roeping kunnen beantwoorden. Maar de tijden zijn veranderd. Ook de landbouw. Het grootbedrijf moge zich handhaven en naar ik hoop nog een tijdperk van grooten bloei beleven, het is m. i. toch ten doode opgeschreven omdat het, zooals het nu wordt uitgeoefend, niet meer past in onze tegenwoordige maatschappij, onder onze tegenwoordige omstandigheden. Dat is nu wel geen uitspraak, die prettig is om aan te hooren voor de menschen van het grootbedrijf, maar daarom mag ik het toch niet verzwijgen. Ik zou mijn plicht verzaken als ik dat deed. De toekomst is voor het klein- en voor het middenstandsbedrijf; die dat niet inziet is blind. En die willens blind is, die stort zich zelf in het ongeluk. De cacaocultuur, de koffie- en de suikercultuur kunnen zich handhaven en moeten zich in het belang van de kolonie handhaven, de cultuur van nieuwe stapelproducten moet worden ingevoerd, maar in anderen vorm. Centrale fabrieken op coöperatieven grondslag moeten er komen, waaraan de kleinelandbouwer en de middenstandslandbouwer zijn produkten levert. Wanneer de landbouw in dien vorm gedreven wordt, dan opent zich voor de kolonie een ruim verschiep. Maar dan moeten ook de landbouw en de veeteelt in nieuwe banen worden geleid, dan moet er gebruik gemaakt worden van moderne landbouwwerktuigen, dan moet moderne grondbewerking worden toegepast en de veeteelt op moderne wijze worden gedreven. En hoe staat gij Nederlandsche kolonisten tegenover al die nieuwigheden? Zult ge leermeesters zijn of leerlingen, zult ge voorgaan of volgen? Als ge u tevreden stelt met het volgen; als ge u maar met den stroom laat afdrijven zonder uw eigen koers te bepalen, dan gaat ge een treurige toekomst tegemoet. Eischt ge voor u zelf op het leermeesterschap, dan kunt ge het ver brengen omdat ge een groote voorsprong hebt. Dien voorsprong hebt ge omdat ge Nederlanders zijt, want een deel van de ontwikkeling van het Nederlandsche volk kan men u nooit ontfeggen. De ontwikkeling van het voorgeslacht oefent ook op het nageslacht zijn invloed uit. Een volk, dat eenmaal gestaan heeft op een hooge trap van beschaving, dat dzarna vervallen is tot den staat van achteruitgang en vernedering, vertoont toch altijd, zelfs na eeuwen nog, den adel van zijn afkomst. Ge ziet dat aan de

Joden, zelfs aan de Britsch-Indiers en dat kunt gij ook laten zien als afstammelingen van Nederlanders. Uw arbeidszin, uw spaarzaamheid, uw eenvoudigheid, uw godsdienstzin, bovenal uwe bewonderingswaardige volharding zijn echt Nederlandsche deugden, die ge moet ontwikkelen. Wel zijn enkele deugden erg verbleekt, maar we willen hopen, dat er een tijd komt, waarin we ze weer zullen zien schitteren.

Een voorsprong hebt ge ook in uw beter inzicht omtrent vraagstukken betreffende landbouw en veeteelt. 't Zijn vooral de oud-cursisten, die ik hier op 't oog heb. De landbouwcursus die hier in uw midden gegeven is was een cursus, waarop een Hollandsch landbouwonderwijzer jaloersch mocht zijn. Het aantal cursisten was groot van het begin tot het eind. De lessen zijn trouw gevolgd, de belangstelling was en bleef tot het einde groot. Velen uwer hebben, dank zij de lessen door den heer Liems en door mij gegeven, een geheel anderen kijk gekregen op tal van landbouwvraagstukken.

Voor uwe algemeene ontwikkeling is die cursus van meer beteekenis geweest dan ge misschien zelf wel vermoedt; in allen gevalle meer, dan een buitenstaander begrijpen kan. Ik heb, sedert ik begon met mijn landbouwlessen, nooit een cursus met meer genoegen gegeven dan die aan de zoons van Nederlandsche Kolonisten. Toch zijn de resultaten gering. Daar zijn sommige der oud-cursisten, die na het verlaten van den cursus, alles wat ze geleerd hebben, afgeschud hebben als stof dat hun kleeren bevuilt. Over dezulken spreek ik niet verder. Daar zijn andere die na afloop van den cursus alle aanraking met hun oud-medeleerlingen en hun onderwijzers hebben vermeden tot groote schade van zich zelf en door die handelwijze aanschouwelijk hebben voorgesteld een dier kwade eigenschappen van ons Nederlanders: gebrek aan samenwerking, aan eensgezindheid. 't Zijn leerlingen, die de groote beteekenis van het Nederlandsche spreekwoord: „Eendracht maakt macht” niet meer voelen. Het meerendeel der cursisten was echter van goeden wille.

Maar ze verkeerden in de onmogelijkheid om de nieuwere denkbeelden toe te passen; ze werden geremd door de ouderen, die met het nieuwere weinig op hadden, die door de tegenspoeden en de talrijke moeilijkheden aan de uitoefening van hun bedrijf verbonden, zoo zwartgallig zijn geworden dat ze nergens meer een lichtpuntje zien en lam geslagen zijn door uitdrukkingen als: „daar kan in Suriname toch niets goed tot stand gebracht worden!”

Andere cursisten, die de ouderen niet tegen zich hadden, hadden weer de omstandigheden tegen zich, omstandigheden, waaraan ze weinig of niets konden veranderen. Geen behoorlijke afwatering hunner terreinen, geen markt voor hun producten, geen genoegzame hulp in 't verkrijgen van werktuigen en trekkracht geen arbeiders.

Wij willen hopen, dat de nieuwe landbouwdirecteur, gesteund

door den Gouverneur, de Koloniale Staten, den Minister en de volksvertegenwoordiging in 't Moederland, wij willen hopen zeg ik, dat er voor die laatste groep eerstdaags uitkomst komen zal. Maar dit moet ge bedenken, Nederlandsche Kolonisten, dat alles niet van buiten af komen kan. Gij zult in letterlijken en in figuurlijken zin, de hand aan den ploeg moeten slaan. Gij zult zelf krachtig moeten meehelpen. Men is in Suriname geneigd alles van 't Gouvernement te verwachten; de eigen ondernemingsgeest schijnt hier in de tropen onder het vriespunt te dalen. Het Gouvernement kan niet doen wat de menschen er van verwachten. Het kan alleen zijn medewerking geven.

Het is hier niet de plaats om over die gouvernementeele medewerking te spreken. Ik wil hier geen critiek uitoefenen. Er wordt al genoeg in afkeurenden zin gesproken over wat het Gouvernement doet, op de meest onrechtvaardige manier.

Ik wil alleen dit zeggen, dat men hier in Suriname vaak een geheel verkeerd inzicht heeft in de eischen, die men stellen mag aan het Gouvernement. Ons Bestuur kan en mag niet meer doen dan medewerking verleen. Gij moet beginnen. Wat ge alleen kunt doen moet ge ook alleen doen, al zou het Gouvernement u willen helpen. Ge moet niet afhankelijk willen zijn van het gouvernement. Slechts daar, waar uw krachten te kort schieten om belangrijke werken uit te voeren moet ge de hulp van 't Bestuur inroepen en dan zal het Land ook wel helpen, dan moet het Land helpen als het tenminste kan. Maar om zelf aan 't werk te trekken zal het noodig zijn, dat ge met elkander samenwerkt. Zonder samenwerking bereikt ge niets. Zonder krachtige samenwerking wordt ge straks, evengoed als de Creool, doodgedrukt tusschen de Britsch-Indiers en de Javanen. Ge moogt het nog wat langer volhouden dan zij, maar uw lot is beslist als er straks eens honderdduizend Javanen binnenstroomen, tenzij ge u vereenigt, tenzij ge als één man samenwerkt tot bereiking van het doel, de opheffing van den landbouw en de veeteelt uit den staat van diep verval, waarin zij verkeer. en.

Vandaag voor ongeveer 25 jaar geleden hebt ge van den heer Bakker van Coronie ten geschenke gekregen een ploeg. Dat werktuig had Bakker weer gekregen van J. Gonggrijp van Clevia. Hij gaf het u als een symbool van vooruitgang van den landbouw. Zijn bedoeling is daarmee geweest om u te zeggen: Nederlandsche kolonisten! 't gebruik van dit werktuig zal welvaart brengen. De heer Bakker heeft het goed bedoeld, maar is bitter teleurgesteld. Tien jaar later stond de ploeg nog op hetzelfde plekje in een uwer stallen, waarop de heer Bakker hem had neergezet. Gij hadt van dat werktuig een goed gebruik moeten maken. Gij hadt moeten medewerken met uw meer voortvarenden mede-kolonist Bakker; niet moeten wachten tot het Gouvernement u ook trekvee gaf. Ge hadt dien ploeg dankbaar moeten aan-

vaarden en zeggen: Nu zullen wij voor het trekvee zorgen. Maar dat hebt ge niet gedaan. Vijf en twintig jaar zijn sinds dien voorbijgegaan; thans zijt ge nog even ver als te voren of liever even achterlijk als toen.

En toch, ondanks al uw tekortkomingen, ondanks uw gebrek aan voortvarendheid, aan initiatief, ondanks de felle tegenwerking van het Bestuur bijwijken en de bedekte tegenwerking van de zijde van bekrompen ambtenaren, die de beteekenis van den landbouw niet konden inzien omdat ze totale vreemdelingen waren in dien tak van bestaan, ondanks de mededinging u aangedaan door de Britsch-Indiers, ondanks den treurigen toestand onzer verkeersmiddelen, ondanks dat alles hebt ge het toch buitengewoon ver gebracht.

M. i. beoordeelt men u altijd verkeerd en vormt men zich altijd een verkeerde voorstelling van wat ge hebt bereikt, omdat men nooit genoeg rekening houdt met wat ge waart, toen ge u uit het Saramacca moeras hebt losgemaakt. Wanneer ik hier spreek over menschen, die een oordeel hebben geveld over wat ge zijt en over wat ge bereikt hebt, dan heb ik natuurlijk alleen het oog op menschen die het ernstig met u meenden niet alleen, maar vooral op menschen, die bevoegd zijn om een oordeel over het door u bereikte uit te spreken. Menschen, die beweren, dat de Nederlandsche Kolonisatie is mislukt en als bewijs daarvoor aanhalen, dat de Hollandsche boeren mager zijn, waarbij ze dan tevens de Kolonisatie met Portugeezen aanbevelen op grond van het feit, dat de stadsche Portugeezen dik en vet zijn; menschen, die zulke argumenten aanvoeren, tellen natuurlijk niet mee. Die waarde hecht aan zoo'n argument, zou het doorslaande bewijs leveren dat het hem ontbreekt aan gezond verstand. Maar er zijn ernstige, bevoegde beoordeelaars, wier oordeel gewicht in de schaal legt. Ik wijs slechts op dat wat de leden van het Suriname Studie Syndicaat hebben gezegd. Zij durven op grond van wat gij bereikt hebt een herhaling van de Kolonisatie-proef niet aanbevelen.

Wanneer iemand uit Holland komt, iemand die bekend is met den Nederlandschen boerenstand, de fraaie Hollandsche boerenbehuizingen, de mooie stalinrichting, het mooie vee in de stallen, de golvende korenakkers, de malsche weiden en klaverakkers van nabij kent en dan plotseling verplaatst wordt op een Surinaamsche boerderij der Hollandsche kolonisten, dan kan hij op dat oogenblik geen woorden vinden om zijn diepe teleurstelling te uiten. De huizen klein, ongeriefelijk, hol en ledig, zonder een enkele versiering. De koeienstal, allerellendigst; van golvende korenvelden evenmin als van malsche klaverweiden is een spoor te ontdekken. De weiden zijn afschuwelijk. Het stukje van de boerderij, dat voor de teelt van landbouwgewassen afgezonderd wordt, is peuterig klein, vaak bedekt met hoog opschietend onkruid. De Hollandsche landbouwer of landbouwkundige heeft

voor die Surinaamsche boerderijen slechts één woord en dat is: ellendig. Men moet echter, vóór dat men een oordeel velt, een beetje aan de Surinaamsche toestanden gewoon geworden zijn, dan wordt dat oordeel alvast wat verzacht. Nog beter oordeel zal men vellen als men weet, dat alles wat nu bereikt is door de verschillende boeren, verkregen is met de meest onvoldoende hulpmiddelen onder de moeilijkst denkbare omstandigheden.

Wat waart gij toen ge uit de Saramacca kwaamt naar Paramaribo?

Ziek, uitgemergeld en verzwakt, straatarm. Wat ge uit Holland had meegebracht, hebt ge alles in de Saramacca verloren. Ge kwaamt hier aan zonder vooruitzicht, zonder hulp, als een veracht troepje menschen, en ge waart gedwongen om voor een karig stukje brood onder de tropenzon te werken nog harder dan de slaven ooit hadden gedaan op de plantages. Het eenige dat ge voor had op de slaven was, dat ge vrij waart en dat ge geen zweepslagen kreeg. In alle andere opzichten waart ge de mindere van de slaven. Zoo heeft Nederland zijn zonen behandeld een kleine 75 jaar geleden.

En zeg nu niet dat ik overdrijf. De verhalen, die ik opgeteekend heb uit den mond van enkele oude afstammelingen, die ik nog in leven vond toen ik in de kolonie kwam, zijn verhalen van ellende en jammer, waarvan wij geen begrip hebben en die daarom door velen niet geloofd worden en waardoor thans niemand meer geërgerd wordt.

In 1863 werden de slaven vrij gemaakt, maar moesten nog 10 jaar onder staatstoezicht blijven. Vele dier slaven hadden toen in 1873 het staatstoezicht werd opgeheven, meer geld op zak, dat ze verdiend hadden met slavenarbeid, dan gij. Velen onder hen konden met hun tien of twintig een plantage koopen, anderen kregen een plantage, weer anderen namen er een. In 1873 waren bijna alle oude plantageslaven, die zich op den landbouw bleven toeleggen, U ver voor. Ze waren bijna allen grondeigenaars en waren in staat, 't zij met eigen geld, 't zij door hulp van collega's grondjes aan te leggen, waardoor er een bijzonder soort van middenstanders gevormd werd, wier werk hier en daar nog de bewondering afdwingt.

En laat ons nu eens een vergelijking treffen tusschen Uwe ouders die zich van 1845—1853 rondom Paramaribo vestigden en de vrijgekomen slaven van 1873, dan valt die vergelijking in zoo goed als alle opzichten uit in uw voordeel. Gij waart Nederlanders, die volgens de verklaring van enkele wetenschappelijke heeren niet in de tropen konden werken. Gij waart arm en uitgeput en moest het hoofd bieden aan allerlei ongunstige invloeden. Toch zijt ge vooruitgegaan, laat het dan ook langzaam zijn; gij hebt op een deel der omstreken van Paramaribo uw stempel gedrukt. De Verlengde Gemeene Landsweg, de Kassabaholoweg, Hermitage, Molenpad en Verlengde Molenpad, ze zien

er heel anders uit dan het overige deel onzer omstreken. Wat er ook nog aan ontbreekt, men ziet daar toch het begin van orde, van netheid, van ijver en plichtsbetrachting. En wanneer de opervlakte van uw grond en het aantal uwer afstammelingen eens honderd maal zoo groot was, dan zou de toestand om Paramaribo toch ontegenzeggelijk heel wat beter zijn dan ze nu is.

Wat is er inmiddels geworden van de gronden der oude slaven? Wat is er geworden van die menschen zelf en van hun nakomelingschap? Ga maar eens kijken naar de oude negergrondjes langs de Saramacca. Bijna zonder uitzondering zijn ze, voor zoover ze nog niet overgegaan zijn in handen van Britsch-Indiers, toonbeelden van verwaarloozing.

Wat is er geworden van de plantages, door de slaven gekocht of genomen van de oorspronkelijke eigenaars? Als ge dat weten wilt bezoek dan maar eens de plantages langs de Para: Altona, Onoribo, Onverwacht, Osembo, La Prosperité, Vier Kinderen, Hanover en nog andere, of ga maar eens kijken langs de Commewijne, de Perika, de Cottica. Daar is geen enkele oude plantage, die nog het aanzien waard is. Daar is geen enkele plantage, die zoodanig bewerkt wordt, dat ze oplevert, wat de opgezeten en noodig hebben. Armoede, ellende, domheid, bekrompenheid, bijgeloof, dat ziet ge onder de menschen. Bosch, capoewerie, modder en water ziet ge op den grond en van de huizen zullen we maar niets zeggen, want iemand die ze niet gezien heeft kan uit de beschrijving er van zich toch geen denkbeeld vormen van den treurigen staat, waarin de meeste verkeerden. Zonder vrees voor tegenspraak mag de stelling uitgesproken worden, dat gij die als Nederlanders onder de tropen geen zwaren lichamelijken arbeid kondet verrichten, zooals beweerd wordt, het schitterend hebt afgewonnen van de Ethiopiërs, die wel onder de tropenzon konden werken en die aan dat tropenwerk van kindsbeen af gewoon waren.

Dat is een ernstige les voor allen die in kolonisatie van Suriname door tropenmenschen heil zien voor de kolonie. Maar men schijnt die les der historie niet te willen aannemen en toch het is voor geen tegenspraak vatbaar: de Hollander heeft het onder de meest bezwarende omstandigheid in een voor hem vreemd land onder ongewoon klimaat veel verder gebracht dan de Ethiopiër, die een grooten voorsprong op hem had, die het land kende en die onder de tropenzon gewoon was te werken. Ik zal te gelegener tijd die les der historie nog eens ter sprake brengen in verband met onze tegenwoordige kolonisatie met Javanen.

Wij ernstige beoordeelaars zullen zeggen: „Ja dat weten we we allen wel. We wisten dat al voor je het ons vertelde, maar wij komen hierop neer, dat je die arbeidzame Hollanders toch veel beter naar Amerika, naar Canada, naar Argentinië of naar Brazilië had kunnen sturen. Ze zouden het daar in dien tijd

verder gebracht hebben dan hier. Wij erkennen dat het Suriname ten goede zou komen als er veel Hollandsche kolonisten, kwamen, maar wij beweren, dat de kolonisten overal beter kunnen slagen dan in Suriname". Dat is, zooals de toestanden nu zijn in onze kolonie, volkomen juist gezien. Stuur 50 kolonisten naar Amerika en ter-zelfder tijd 50 kolonisten naar Suriname, dan zullen zij die naar Amerika gaan, gezeten landbouwers zijn als de Surinaamsche kolonisten nog niet veel meer zijn dan arbeiders. Maar deze vergelijking gaat toch ook mank. Men vergelijkt 2 groepen van kolonisten onder verschillende omstandigheden. In Amerika vinden de nieuw aangekomen een goed geordende maatschappij; ze vinden daar gronden, die meestal van Staatswege in orde gemaakt zijn, soms ook gelukt het hun gronden te koopen, die reeds in cultuur zijn. Verder staan tot hun beschikking: goede wegen, meestal ook spoorwegen, ze vinden markten voor hunne producten, ze vinden steun bij leenbanken, ze beschikken al spoedig over moderne landbouwwerktuigen en over trekkracht. De tijd van 't pionieren is in Amerika vrijwel voorbij. Nu zegt men: „welnu, breng die menschen naar landen, waar de omstandigheden zoo gunstig zijn zooals ge daar gezegd hebt en ze zullen er wel bij varen."

Volkomen waar!

Maar, en hier wil ik op dit oogenblik eens de aandacht op vestigen, omdat dat volgens mijn weten nog nergens gedaan is, als men nu eens niet de menschen brengt naar landen waar men de beschikking heeft over al die hulpmiddelen, maar als men die hulpmiddelen nu eens bracht naar hier en ze ook ter beschikking stelde van het groepje kolonisten, dat hier aankwam, hoe zou dan de toestand zijn? En dat is toch mogelijk. En wanneer men dat deed dan zouden de kolonisten hier een kleinen voorsprong hebben boven hen, die naar Noord-Amerika gegaan zijn. Een voorsprong, die wel niet zoo heel groot zou zijn, maar die toch van beteekenis is. We kunnen hier soms tweemaal per jaar oogsten, soms driemaal, en de grond is vruchtbaar en goedkoop. Ziet men geen kans om ooit die gunstige omstandigheden in Suriname in 't leven te roepen, dan zal er niets anders op overschieten dan dat Suriname wordt een klein Java zonder de productie van het groot Java, want nooit zullen de voorwaarden voor den grooten landbouw hier zoo gunstig worden als in den Oost, al komen er ook een millioen Javanen.

Maar ik mag thans op deze wijze niet verder gaan, ik moet ons herinneringsfeest in 't oog houden.

Ik moet een feestrede houden en 't lijkt er nog niet veel op. Gewoonlijk is de taak van den feestredenaar, een historisch overzicht te geven van de gebeurtenissen, voorafgaande aan den herdenkingsdag. Ik zal dat niet doen. In het tijdschrift „*West Indie*” heb ik dat uitvoerig genoeg gedaan, en wat ik daarin schreef is U allen bekend.

Ik beschouw dezen dag als een dag van vreugde, een dag van droefheid en een dag van blijde hoop.

Een dag van vreugde. Misschien zijn er onder ons, die zich niet erg verheugd voelen, dat komt dan omdat ze te weinig meeleven en omdat ze de geschiedenis der kolonisatie niet kennen. Daar is toch reden tot vreugde. 't Zag er een zeventig jaar geleden treurig uit. Toen was de toekomst donker en al zijn nog lang niet alle wolken door de zon van voorspoed weggevaagd, wij mogen toch blijde zijn, dat we nog zijn die we zijn, dat we het 75 jaar hebben kunnen volhouden, den ongelijken strijd om het bestaan en dat we als groep in zijn geheel voor de groote meerderheid nog ons zuiver Nederlandsch karakter hebben kunnen bewaren. Wij zijn niet opgegaan in de bevolking. Voor ons zou assimilatie beteekenen: ondergang.

Wij zijn in Suriname nog het beste type van den landbouwer. Men kan aan ons nog een voorbeeld nemen al is het dan geen schitterend voorbeeld. Wij gaan vooruit, al is het langzaam en al deelen helaas niet allen in dien langzamen vooruitgang. Wij zijn nog altijd trotsch op onze afkomst voor zoo ver we daarop trotsch mogen zijn en daar is onder ons nog een streven, hoe zwak ook, om de Hollandsche zeden en gewoonten te handhaven. Wij hebben onze schoone taal nog lief, al hebben we die tengevolge van het onvoldoende onderwijs, dat we genoten, ook weinig beoefend. We hebben dankbaar aanvaard de Nederlandsche lectuur ons geschonken door bemiddeling van de groep Suriname van het Algemeen Nederlandsch Verbond.

Wij zijn blijde onzen Gouverneur eens in ons midden te zien en te voelen de warme belangstelling van de groep Suriname van het Algemeen Nederlandsch Verbond. Men liet zich in de laatste jaren zoo weinig aan ons gelegen liggen, we waren op ons zelven aangewezen. Op heden voelen we, dat men toch met ons meeleeft en in onze vreugde deelen wil.

Dankbaar zijn we voor dat alles. Deze dag breekt eventjes de kalme eenvormigheid van ons leven. 't Is voor iederen dag van 't jaar het zelfde. 's Morgens vroeg op, zorgen voor 't vee en de melk. Onze klanten helpen, weer terug naar de boerderij en met de spade in onze hand onze cassave, onze patatten en onze bananenvelden bewerken. Zoo gaat het jaar in jaar uit. Maar wij weten, dat we een goed werk doen, wij weten, dat als alle landbouwende ingezetenen in Suriname deden wat wij doen, Suriname niet meer een armlastige kolonie zou zijn; wij weten dat zoolang wij hier zijn, Suriname zijn Nederlandsch karakter zal bewaren.

De moeilijkheden, waarmee wij te worstelen hebben vergeten we een oogenblik om ons over te geven aan 't genieten van tal van voorrechten, die we hebben boven duizenden onzer medeburgers.

Als de oude heer Tammenga, dien we hier in ons midden

een eereplaats toegedacht hadden, als onze voortrekker eens een vergelijking kon maken tusschen den toestand zooals die nu is en die van een 30 à 40 jaar geleden, dan zou hij wel tot het besluit komen, dat die toestand gewijzigd is en dat niet in ons nadeel. Helaas is de levensavond van onzen ouden vriend verdonkerd door allerlei omstandigheden. We hadden hem hier zoo gaarne zien zitten temidden zijner kinderen en kindskinderen met een trek van vreugde op zijn eerbiedwaardig gelaat, maar dat is niet zoo. Zijn oog is verdonkerd, hij herkent misschien maar een enkele onzer nog en de zorgen des levens achtervolgen hem tot zijn laatste oogenblikken. God geve dat zijn allerlaatste oogenblikken niet de minst gezegende mogen zijn.

Straks missen wij hem. Als hij heengegaan zal zijn naar het land van waar niemand meer terugkeert, dan is er weer een leege plaats, dan is de laatste voortrekker uit ons midden weg en niemand is dan meer overgebleven om aan ons jongeren te vertellen wat we geleden hebben en hoe we uit ons lijden zijn verlost.

Zijn stoere werkkracht en zijn taai volhardingsvermogen mogen ons jongeren aansporen tot volharden bij het ideaal.

Maar te midden onzer vreugde hoor ik toch ook een toon van droefheid. Het zou niet goed zijn als we deden alsof die toon niet aangeslagen werd.

Gemeenschappelijk lijden en strijden verbreedert. Men voelt dat men bij het jagen naar hetzelfde doel elkanders hulp niet missen kan. Zoo is het misschien geweest in de dagen dier diepste vernedering toen we het als kolonisten 't zwaarst te verantwoorden hadden. Zoo is het helaas op den dag van vandaag niet meer.

Op dit oogenblik is er in heel Suriname een beweging gaande onder de landbouwers om zich te vereenigen. En al zullen vele dier bewegingen op niets uitloopen en tal van vereenigingen, die men wil oprichten nooit opgericht worden of na hun oprichting weer spoedig te niet gaan, het is toch een feit van beteekenis, dat men althans met ter zijde zetten van alle verschillen, streeft naar vereeniging. Dat streven zal toch op den duur bekroond worden met een goeden uitslag.

Maar onder de Hollandsche boeren hoort men van dat alles niets. Onder ons ziet men meer oneenigheid dan samenwerking en belangstelling in 't vereenigingsleven bestaat er niet. Er is een landbouwvereeniging, „de Nederlandsche Boeren Vereeniging” die nooit vergadert. Een dergelijke vereeniging doodt het laatste greintje vereenigingsleven, dat er hier of daar nog gevonden wordt. Er is een vereeniging „de Nederlandsche Kolonist”, die iedere 2 maanden vergadert en die het initiatief genomen heeft tot dit feest. Maar die vereeniging telt heel weinig leden en zij die zich als lid hebben opgegeven, komen slecht ter vergadering, enkele trouwe bezoekers niet te na gesproken. „De Nederlandsche Kolonist” is een vereeniging van jonge kolonis-

ten. En nu zou men toch ten minste mogen verwachten, dat alle jonge Hollandsche boeren lid dier vereeniging zouden zijn. Men zou mogen verwachten, dat de vaders en de moeders op hun volwassen kinderen eenigen drang uitoefenden om zich ook aan te sluiten bij „de Nederlandsche Kolonist”. Helaas, daarvan is weinig of niets te bespeuren; men is niet doordrongen van de waarde van 't vereenigingsleven voor de boeren. Moet dat zoo voortgaan? Zoolang tot het te laat is? Moeten wij kolonisten ook te dien opzichte niet een voorbeeld geven, moeten wij volgen inplaatst van voorgaan? Laat ik U dan dit zeggen: voor volgers is er voor ons geen plaats; als we geen voorgangers willen zijn dan worden we achterblijvers en dan worden we onvermijdelijk doodgedrukt. Wij zijn klein in getal. Tegenover de duizende Javanen, die hier nog komen, staan wij met ons troepje van een paar honderd machteloos, als wij ons niet vereenigen. Het is inderdaad bedroevend, dat er onder het opkomend geslacht slechts enkelen gevonden worden, die iets voelen voor het vereenigingsleven. Ik weet niet of dat kleine getal het zal kunnen volhouden te midden van zooveel onverschilligen.

Ik hoop, dat de leden van „de Nederlandsche Kolonist” nooit zullen versagen, maar hun strijd zal moeilijk worden. Straks moet het landbouwbedrijf omgezet worden. Wilt ge aan felle mededinging het hoofd bieden, dan zult ge uw landbouw en uw veeteelt moeten omvormen. Dat kost geld en inspanning en kennis. Welnu! geld is gemakkelijker te krijgen door een goed georganiseerde vereeniging, dan door alleenstaande personen, kennis is makkelijker te verspreiden in een vereeniging dan onder een groepje menschen, die los naast elkander staan. Ik kan er niet genoeg op aandringen dat ge u toch zult vereenigen. Alle jonge boeren, die zich niet aansluiten zullen te avond of te morgen in het gedrang komen al hebben ze ook geld en goed. Ook de meisjes moeten zich vereenigen. Alle Nederlandsche kolonisten moeten lid zijn van één enkele vereeniging, trouw contributie betalen, ter vergadering komen, langs cooperatieven weg hun belangen bespreken, een eigen fokvereeniging oprichten om binnen afzienbaren tijd te beschikken over melkvee en trekvee. Landbouw-werktuigen aanschaffen om een behoorlijke grondbewerking toe te passen en gezamenlijk de loozing hunner terreinen met hulp van het Gouvernement ter hand te nemen. Hoe meer leden de vereeniging telt, hoe krachtiger ze werken kan. Ik hoop dat gij, die nog geen leden zijt der landbouwvereeniging, op dezen dag van gemeenschappelijke feestvreugde ook het voornemen zult opvatten om gemeenschappelijk den strijd te aanvaarden. Het is toch geen nobele rol spelen als men anderen voor zich laat werken en van andermans werk de vruchten plukt. Zulke menschen noemen we kat-uit-den-boom-kijkers. Men geniet dan pas van een gemeenschappelijken arbeid als men ook zelf aan dien arbeid heeft deelgenomen. Zet alle verschillen op zij, hou op met el-

kaars mededingers te zijn, ge boort er u zelf mee in den grond, maar werkt samen tot bereiking van één doel, de opheffing van uw bedrijf.

Deze dag is ook een dag van hoop. Hoop op een betere toekomst. Als, dank zij de krachtige pogingen, die aangewend zullen worden om de kolonie er boven op te brengen, de welvaart toeneemt, dan moeten wij daarvan toch ook de voordeelen genieten. Doen wij dat niet, dan is dat onze schuld, maar dan gaan wij ook als Nederlandsche kolonisten ten gronde. Dat hoort men nu al zeggen. Ik heb het al gehoord van een kolonist, die beweerde dat wij gedoemd zijn onder te gaan, dat wij den strijd om het bestaan niet kunnen volhouden. Nu zou ik wel eens willen weten, waar ter wereld een landbouwer, die op de hoogte van zijn tijd blijft, waar ter wereld zoo'n man ooit te gronde zou kunnen gaan. Van alle bedrijven is er niet een, dat zoo zeker is als het landbouwbedrijf. Er is geen enkel bedrijf dat zoo'n goede toekomst heeft als het boerenbedrijf. Er bestaat dan ook hoegenaamd geen vrees om onder te gaan als men zich maar verenigt en met zijn tijd meegaat.

Tal van verschijnselen zijn er, die er op wijzen dat men wakker wordt, dat men vooruit wil. Ik wijs slechts op de handelingen van onze vereeniging „de Nederlandsche Kolonist”. Die zelfde groep jonge boeren heeft twee jaar geleden „de Kolonisten dag” kunnen uitschrijven. Nu heeft zij met medewerking van het Algemeen Nederlandsch Verbond en den Gouverneur u dit feest kunnen bereiden. Dat alles zou niet gebeurd zijn als die kleine vereeniging er niet was geweest. Dan zou deze dag ongemerkt zijn voorbijgegaan. Nu zal er weer over ons gesproken worden, ook in de wetenschappelijke wereld. Het is waar, dat we als vereeniging nog weinig hebben gedaan. Dat is niet onze schuld, dat is de schuld van al die boeren, die zich onttrekken aan onze vereeniging, die niet met ons willen samenwerken. Zoodra ze bij ons komen, en we zullen ze met open armen ontvangen, kunnen we meer doen. Maar we hebben toch ook een boekerij gekregen, waaruit zij die geen leden zijn ook boeken kunnen krijgen. Wij werken daardoor toch mee om de algemeene ontwikkeling der kolonisten te bevorderen. Één zaak vervult ons waarlijk met blijde hoop en dat is het feit, dat op dit oogenblik twee onzer leden op weg zijn naar Nederland om daar in het moderne boerenbedrijf twee jaar werkzaam te zijn. Dat is een feit van groote beteekenis. Voor het eerst na 75 jaar is er nu weer een band gelegd tusschen de Nederlandsche kolonie hier en het Moederland. Wat zullen die jongens opzien en ondervinden! Wat zullen ze groote oogen opzetten, als ze den Nederlandschen landbouw en de Nederlandsche veeteelt door eigen aanschouwing eens leeren kennen! Iederen dag zullen ze wat nieuws leeren. Ze zullen verbaasd staan kijken als ze door onze groote steden wandelen, als ze ons spoorwegverkeer, onze scheepvaart zien,

onze mooie wegen, als ze kennis maken met onze Hollandsche boeren, onze paarden en koeien. Zij komen terug als heel andere menschen en als ze het voorrecht hebben oud te worden zullen ze op hun ouden dag altijd nog met dankbaarheid gedenken aan hun tweejarig verblijf in Nederland en met geestdrift er over spreken. Zij zullen het ideaal koesteren om ook hun kinderen voor een kort verblijf naar het Moederland te zenden. Dadelijk bij hun terugkomst zullen ze hun vrienden en kennissen aansporen ook te gaan. Wie zal zeggen welke gevolgen dit kan hebben voor onze kolonie? Ik weet het niet, maar ik geloof dat die uitzending van twee leden van „de Nederlandsche Kolonist” naar Holland verstrekkende gevolgen zal hebben, veel grooter dan wij op het oogenblik vermoeden. Ik hoop, dat we een volgend jaar er weer twee zenden kunnen.

Maar ik moet eindigen. 'k Heb wellicht te veel van Uw geduld gevergd. Een volgende feestdag zal ik niet meer beleven, althans niet meer in Suriname. Moge de feestredenaar van dan het kunnen zeggen dat de door mij uitgesproken hoop op een betere toekomst, vervuld is.

Ik heb gezegd.

* * *

De waarn. Gouverneur, daarna het woord voerend, onderschreef de opwekking ten aanzien van het vereenigingsleven. Waar het gebruik medebrengt op een feestdag *niet* met leegte handen te komen, doch iets mede te brengen, was het den wd. Gouverneur aangenaam de volgende beschikking mede te deelen die hij genomen had:

GOUVERNEMENT

VAN

SURINAME.

Paramaribo, 20 Juni 1920.

AFDEELING LA. S.

BUREAU NO I.

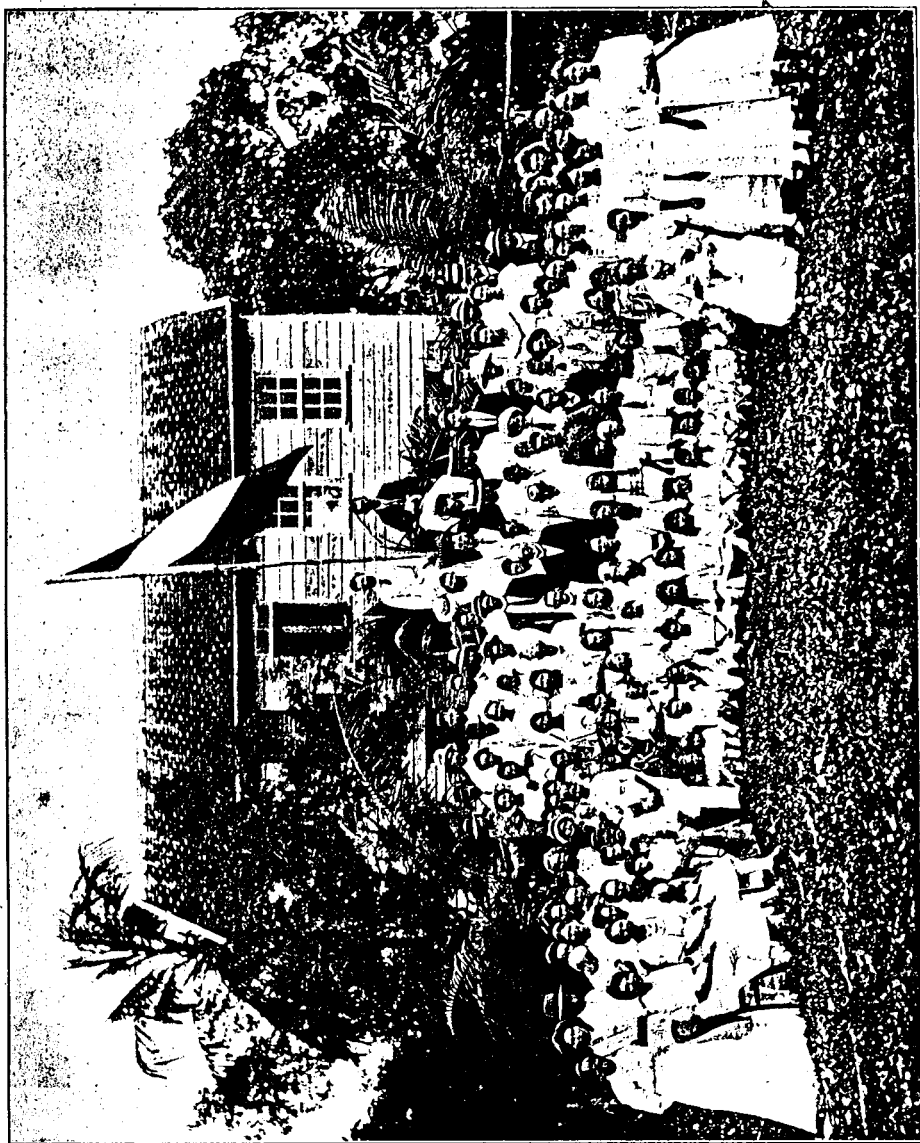
No. 2046.—

BJJ L A G E N :

De Wd. Gouverneur van Suriname,

Herlezen de resolutie van 20 Juni 1895 No. 4266;

Overwegende, dat het wenschelijk is om op den dag, waarop herdacht wordt, hoe vijf en zeventig jaren geleden vijftig Hollandsche boerengezinnen zich in Suriname vestigden als kolonisten, als bewijs van belangstelling in de resultaten van deze kolonisatiepoging een zeker bedrag beschikbaar te stellen voor verbetering van de afwatering van de gronden dier kolonisten;

Gehoord den Districts-Commissaris van Beneden-Suriname en Beneden-Para, den Directeur van den Landbouw en den Directeur van Openbare Werken en Verkeer;

Besluit:

I. Ter beschikking te stellen van den Districts-Commissaris van Beneden-Suriname en Beneden-Para een bedrag van f 600.— (zes honderd gulden) om in overleg met belanghebbenden verbetering te brengen in de afwatering der terreinen gelegen ten Noorden en ten Zuiden van den z. g. Kasabaholo-weg, westelijk van de gronden „Hermitage” en „Uitvlugt” in het district Beneden-Suriname;

met bepaling dat deze uitgaaf zal komen ten laste van art. 149 der koloniale huishoudelijke begrooting voor 1920;

II. Afschrift te zenden aan de Algemeene Rekenkamer, den Administrateur van Financien, den Directeur van den Landbouw, den Directeur van Openbare Werken en Verkeer en den Districts-Commissaris van Beneden-Suriname en Beneden-Para.

Ook betreurde de Gouverneur het dat de heer R. A. Tam-menga, de eenig overlevende van de boeren die 75 jaar geleden uitkwamen, door ongesteldheid niet aanwezig kon zijn.

Tegen 1 uur verlieten de gasten de boerderij, waar des namiddags allerlei oud-Hollandsche spelen plaats hadden als vogelschieten, ringsteken, masklimmen enz.

Van de aanwezige kolonisten werd door de dames Curiel een foto genomen, welke hier wordt afgebeeld.

* * *

De dag werd besloten door een feestelijke bijeenkomst van de groep Suriname van het Algemeen Nederlandsch Verbond, welke de volgende uitnoodiging aan hare leden had gezonden:

Algemeen Nederlandsch Verbond
Groep Suriname.

Paramaribo, Juni 1920

Het bestuur van de groep Suriname van het A. N. V. heeft de eer U en dames uit te noodigen tot bijwoning op Maandag 21 Juni 1920 des avonds 8 uur in de Buiten-Sociëteit „Het Park” van de feestelijke bijeenkomst ter herdenking van de

vestiging voor 75 jaren van de
Nederlandsche Kolonisten in Suriname.

De groep Suriname zal dien avond de Hollandsche Boeren met gezinnen als gasten in zijn midden ontvangen.

Het bestuur vertrouwt dat de leden van het Verbond door talrijke opkomst van hun belangstelling in deze zullen doen blijken.

Namens het Bestuur,

De Secretaris,

Fred. Oudschans Dentz.

De versierde balzaal van de buitensocieteit „Het Park” was overvol. Geen plaats was onbezet. In grooten getale waren de boeren met hunne gezinnen opgekomen, voor zoover zij niet op de boerderij moesten blijven, alsook de leden van het A. N. V. met hunne dames.

De Voorzitter Mr. J. J. W. Eekhout opende de bijeenkomst en sprak als volgt:

Mijnheer de wd. Gouverneur!

Nederlandsche kolonisten!

Dames en heeren leden van het Algemeen Nederlandsch Verbond!

Op mij als Voorzitter der groep Suriname van het Algemeen Nederlandsch Verbond rust de aangename taak, op dezen feestavond het eerst een woord tot U te mogen spreken.

Tot U, Mijnheer de wd. Gouverneur, een woord van diepe erkentelijkheid, dat U, als vertegenwoordiger van Hare Majesteit onze geëerbiedigde Koningin, wel gevolg hebt willen geven aan de uitnoodiging van ons bestuur om deze plechtigheid met Uwe tegenwoordigheid te vereeren niet alleen, doch om daaraan ook zelfs — om het zoo te zeggen — een werkzaam aandeel te willen nemen.

Tot U, leden van het Verbond, een woord van dank, dat gij hebt willen gehoor geven aan den roepstem van ons bestuur om in grooten getale hier tegenwoordig te zijn en daardoor blijk te geven van Uwe belangstelling in dit, voor een groep uit onze burgerij zoo gewichtige, herdenkingsfeest.

Tot U, Nederlandsche kolonisten, onze gasten, uit naam van ons bestuur en van de geheele Groep Suriname van het Algemeen Nederlandsch Verbond een woord van hartelijk welkom in ons midden!

Het is nu bijna een half jaar geleden, dat het adviseerend lid van Uwe vereeniging „De Nederlandsche Kolonist”, de heer *Leys*, de aandacht van ons bestuur kwam vestigen op het geschiedkundig feit, dat op 20 Juni 1920 zou worden herdacht, nl. de aankomst op 20 Juni 1845 van het eerste schip met Nederlandsche kolonisten in Suriname. De Heer *Leys* kwam daarbij onze medewerking en steun inroepen voor de verwezenlijking van het bij hem gerezen denkbeeld om U op dien dag een verrassing te bereiden, die ik U straks zal mededeelen.

Het voorstel van den heer *Leys* vond in ons bestuur dadelijk van alle zijden warme instemming; met algemeene stemmen besloot ons bestuur de gevraagde steun en medewerking aan het plan van den Heer *Leys* te verleenen.

Doch ons bestuur was van meening, dat er inéér moest gebeuren; dat de door den Heer *Leys* beraamde verrassing U

niet moest worden medegedeeld daarginder op Uwe verafgelegen boerderijen, doch hier in de hoofdstad des lands, te midden van de Surinaamsche burgerij.

Al te veel leeft gij in Uw betrekkelijk kleinen kring op U zelf, al te weinig komt gij in aanraking met de overige groepen der bevolking, al te zeer gaat Uw leven en streven buiten de burgerij om van de stad, waarvan gij ten hoogste één uur verwijderd leeft.

Ieder kent U, zooals gij des morgens in Uwe karretjes, bespannen met paard of ezel, stadwaarts komt om de melk en de verdere voortbrengselen van Uw bedrijf aan den man te brengen. Maar hoe weinigen van de stedelingen weten iets méér af van dat bedrijf, van Uw heele bestaan! hoe zelden ziet men U in de stad, in ernstig over het heil van den Lande beraadslagende vergaderingen of te midden van het lustig feestgedruisch!

Toen de oude Heer *Tammenga*, thans de eenig overgeblevene van de oorspronkelijke kolonisten die op 20 Juni 1845 voet aan land zetten op Suriname's bodem, nog lid was der Koloniale Staten, werd daar in 's Lands vergaderzaal een stem uit Uw midden vernomen, en die stem had een goeden klank; doch toen de spreker zich door zijn hoogen leeftijd genoopt zag zich uit het openbare leven terug te trekken, zweeg ook die stem, en leefdet gij verder in stille afzondering Uw leventje voort.

Gedeeltelijk zullen hieraan wel schuld hebben de eischen van Uw bedrijf, de betrekkelijk groote afstand van de stad, het ontbreken van een openbaar vervoermiddel; gedeeltelijk mischien ook is het te wijten aan Uwe eigen vrije verkiezing.

Doch wat ook de oorzaak moge zijn, vast stond het voor ons bestuur, dat op dezen dag Uwe afzondering *moest* verbroken worden; dat gij *moest* komen, desnoods moest gehaald worden naar de stad, om in het volle licht van deze feestzaal te worden gevierd en gehuldigd te midden van *deze* Vereeniging, die alle groepen der Surinaamsche samenleving omvat zonder onderscheid van ras, godsdienst of politieke overtuiging.

Het is een groote voldoening voor ons bestuur, dat zóó velen Uwer na de vermoeiende feestelijkheden van ochtend en middag, nog lust hebben gehad om in den avond de verre tocht naar de stad te ondernemen en aan onze uitnoodiging gehoor te geven.

Ik sprak U daarstraks aan met „Nederlandsche kolonisten”. Dat is Uwe officieele benaming; zoo wordt gij genoemd in gewichtige staatsstukken en zwaarlijvige documenten. Maar in de wandeling spreken wij altijd van de „Hollandsche boeren”. Dat klinkt ons vertrouwelijker, gemoedelijker, Hollandscher. En ik hoop, dat gij het mij niet kwalijk zult nemen, wanneer ik U voortaan ook zoo noem.

Ik weet het wel! het woord „boer” heeft niet voor een ieder een aangenamen klank. Vraagt men aan een echten Rotterdamschen pandjas of aan een Amsterdammer, die nog nooit een weiland heeft gezien: „wat is een boer?”, dan zal hij zeggen:

„een boer is iemand die niet weet hoe het hoort”; en ook hier, in Suriname, zal menig kantoorklerkje of winkelbediende, die nauwelijks een koe van een varken kan onderscheiden, met diepe minachting zijn neus ophalen voor „zoo’n boer”, die in het zweet zijns aanschijs handenarbeid moet verrichten, die omgaat met aarde en mest en vuile beesten.

Maar ook zij, die wat verder kijken dan hun neus lang is en wat meer afweten van den boer en zijn bedrijf, hebben vaak heel wat af te dingen op den boerenstand, dien zij zelfzucht, achterdochtigheid, conservatisme, starre bekrompenheid en nog vele ondeugden meer ten laste leggen. Dit alles valt echter in het niet tegenover de goede eigenschappen van den echten Hollandschen boer en tegenover het onberekenbaar nut, dat zijn bedrijf heeft voor de geheele maatschappij. Hoe ontwikkelder de beoordeelaar is, hoe verder hij zelf afstaat van den boerenstand, des te beter zal hij kunnen overzien en doorgronden, dat een goed beoefende landbouw de grootste zegen voor een land is. Geleerden wijzen op de voordeelen van landbouw en vee-teelt boven fabrieksnijverheid voor het geluk van een volk, en dichters bezingen den landbouw en het vrije buitenleven als het hoogste goed.

Maar ook al dalen wij van de poëzie af tot de nuchtere werkelijkheid, dan blijft er bij het zien van een mooie Holland-sche boerderij met welige weilanden vol vette koeien of met uit-gestreckte akkers vol golvend graan, genoeg over om zelfs een Surinaamsch hoofdambtenaar te doen watertanden en te doen benijden het leven en de welvaart van een gezeten Hollandschen boer!

Hoe is de toestand hier bij U, Hollandsche boeren in Suriname?

Veel heb ik er met eigen oogen nog niet van gezien, maar wat ik zag, heeft mij zeker niet met nijd en afgunst vervuld.

Om meer van U te weten te komen dan eigen aanschou-wing mij leerde, zocht ik voorlichting in het bekende werkje van den Heer Leys: „Kolonisatie van Suriname door Nederlandse Landbouwers”, behelzende een reeks van drie lezingen, door den Heer Leys indertijd gehouden voor Uwe Vereeniging: „De Nederlandsche Kolonist”. De drie voordrachten behandel-den onderscheidenlijk het verleden, het heden en de toekomst. Daar het *heden* mij het meest belang inboezemde, begon ik met de tweede voordracht. Met leedwezen zag ik toen, hoezeer in vele opzichten de toestanden bij U te wenschen overlaten; met schrik las ik het lange zondenregister, dat de Heer Leys U voorhield. Aan de waarheid viel niet te twijfelen; de Heer Leys, die U genegen is als niemand vóór hem ooit geweest is, zou zeker niet overdrijven. Welke die zonden zijn, ik wil daarop heden niet ingaan; dat ligt zeker niet op mijn weg en aller-minst op een avond als deze. Maar ik vroeg mij af: hebben die

menschen reden om feestelijk te herdenken den dag waarop hunne vaders en grootvaders vóór 75 jaren den Surinaamschen bodem betraden?

Doch naast die donkere schaduwzijden trof mij de groote vriendschap, die hij, die de lezing hield voor U moest gevoelen juist om zoo tot U te mogen spreken en U zoo de waarheid in het aangezicht te mogen zeggen; trof mij ook het onverwoestbaar optimisme van den Heer *Leys* over de toekomst van Hollandsche boeren-kolonisatie in het algemeen, over Uwe toekomst in het bijzonder.

Wat gaf den Heer *Leys* het recht om ondanks alle gebreken van het heden zóó goed over U te oordeelen?

Het antwoord op die vraag vond ik niet zoozeer in de derde voordracht, die over de toekomst, als wel in de eerste, die over het *verleden*. Zoo ooit, dan is hier de geschiedkunde onmisbaar, om het heden te kunnen begrijpen en op de juiste waarde te schatten.

Uwe geschiedenis, Hollandsche boeren, is zóó eervol voor U, zóó beschamend voor de eerste leiders die U hier brachten en voor Bestuur en burgerij van kolonie en moederland, dat Uwe tegenwoordige toestand er door in een geheel ander daglicht treedt. Wanneer men ziet, hoe onverstand en bekrompenheid bij Uwe eigen leidsmannen, opzettelijke onwil en misdadige nalatigheid van de zijde van Bestuur en burgerij hebben samengewerkt, ja al het mogelijke hebben gedaan om deze kolonisatiepoging te doen mislukken, dan, Hollandsche boeren! krijgt men bewondering voor de taaie volharding, waarmede gij, ondanks alles wat tegen U was, hebt volgehouden; dan vraagt men zich vol verbazing af: hoe is het mogelijk dat gij zonder eenige hulp, steun of voorlichting, ja met stille of openlijke tegenwerking, het zoover hebt kunnen brengen als gij het hebt gebracht!

Voor mij als vreemdeling in deze kolonie komende, was Uwe geschiedenis een openbaring; in Holland leert men geen geschiedenis van Suriname. Voor hen die hier geboren of althans langeren tijd in de kolonie geweest zijn, moet ik aannemen, dat Uwe geschiedenis overbekend is.

En toch moet ik, juist op dezen avond, nog eens in het kort die geschiedenis vermelden. Hoe pijnlijk die in de ooren moge klinken voor ieder rechtgeaard Surinamer of Hollander buiten Uwe groep, gij hebt er recht op dat, ter rechtvaardiging van Uw heden, op dezen avond het volle licht wordt geworpen op Uw verleden.

„Het was den 20sten Juni van het jaar 1845” — zoo lees ik in een boekje in 1895 uitgegeven ter gelegenheid van het vijftigjarig jubilé van Uwe aankomst in Suriname — dat de *Susanna Maria*”, en eenige weken later dat de „Noord-Holland”, twee Nederlandsche barken, in de Saramacca-rivier tegenover Groningen het anker lieten vallen.

Reikhalzend hadden de ruim 200 passagiers, vijftig Noord- en Zuid-Hollandsche boerenfamiliën vormend, naar dat oogeblik uitgezien. Er was hun ook zooveel heerlijkks voorgespiegeld van het oord, door de zorgen van het Gouvernement voor hunne ontvangst ongetwijfeld naar wensch in gereedheid gebracht, waar zij een schoone toekomst verbeidden. Ze waren er zeker van, dat ze een vruchtbaren bodem zouden vinden, die de bearbeiding loonen zou. Eenvoudige maar nette landhuizen, te midden van tropisch groen, aan den oever der prachtige Saramaccarivier, wachtten ongetwijfeld de nieuwe bewoners. In lichtig gebouwde stallen, waarvan ze zich nog geen denkbeeld konden vormen, hoopten ze het vee te vinden, hun van Gouvernementswege toegezegd. Er was alle reden de beste verwachtingen te koesteren. De heeren *Van den Brandhof*, *Betting* en *Copijn*, predikanten te Elst bij Amerongen, Beets en Wilnis, hadden in hun belang er voor geijverd, vier jaren lang. Geen moeite was dezen heeren teveel geweest, en toen ze op het door hen ontworpen kolonisatie-plan de goedkeuring der Regeering verworven hadden, was eene Commissie van drie landbouwers onder leiding van den Heer *Betting* naar Suriname vertrokken, om in het nieuwe en rijke land eene vestigingsplaats uit te zoeken en het Gouvernement voor te lichten bij het in gereedheid brengen ervan tot ontvangst der kolonisten. Dat ze naar wensch waren geslaagd leed allerminst twijfel, en in *Suriname* was men, zooals gezegd werd, hoogelijk met het plan ingenomen. Zelfs de naam van de landstreek, die hun ter bearbeiding zou worden aangewezen, scheen aan te duiden, hoe goed voor hen gezorgd was. „*Voorzorg*” was ze genoemd en gelegen aan de Saramaccarivier tegenover Groningen.

Hoe buitengewoon voorspoedig de reis ook geweest was, — na eene vaart van 31 dagen waren de barken reeds voor de monding der Suriname-rivier — de passagiers waren het reizen op een schip, in eene betrekkelijk kleine ruimte, moede. Hoewel zonen en dochteren van een zee varende natie, gevoelden ze zich het best op het vaste land, waar de mannen gewoon waren de hand aan den ploeg te slaan en de vrouwen de boter te bereiden.

Het waren flinke, vastberaden echtparen, die, op raad der genoemde predikanten en door dezen uitgekozen, met hunne kinderen den tocht over den grooten Oceaan van het land der natte kou naar de tropen hadden ondernomen.

Met goed vertrouwen naderden zij de Surinaamsche kust, en toen op de „*Susanna Maria*” en de „*Noord-Holland*” het „*Land in 't zicht!*” geroepen werd, heerschte er eene opgewektheid, eene opgewondenheid aan boord der beide schepen, die het beste belooft.

Met uitzondering van een ziekelijk kind, dat op zee overleden was, kwamen allen behouden aan, zoo gezond en levenslustig als maar gewenscht kon worden.

Toen de kapiteins de ankers lieten vallen bij Braamspunt met een: „Welkom aan Suriname's kust!” klopte aller hart van blijde verrukking, maar ook van ongeduld om voet aan wal te zetten.

Men wist evenwel, dat de vestigingsplaats niet aan de Suriname-, maar aan de Saramacca-rivier lag en dat men nog ten hoogste een paar dagen te varen had. Slechts een paar dagen, want Zijner Majesteits wachtschip „Sindoro”, in de wateren van Suriname gestationneerd, zou de barken langs de kust rondom de groote modderbank naar Groningen slepen.

Dat was eene heerlijke gedachte, want de tropische hitte voor 't eerst gevoeld, maakte hun het verblijf in de enge scheepsruimte, slecht geventileerd, onaangenaam. Doch ze hadden het er voor over. Een paar dagen lijden op zoo'n reis, dat was minder.

Straks onder de wuivende palmen naast de landhuizen gezeten in de avondkoelte zou men, van al het schoone en nieuwe genietend, spoedig zijn uitgerust van de vermoeienis der reis.

Tot aller niet geringe teleurstelling kwam in plaats van de „Sindoro” het bericht, dat het wachtschip naar elders was vertrokken, en dat de barken zelf maar hun weg te vervolgen hadden. Twee koloniale schoeners zouden echter met hen opvaren.

Teleurstellend was dit, niet slechts omdat de reis nu zoo veel langer duurde, maar ook en vooral, omdat gefluisterd werd, dat ze opzettelijk in den steek gelaten werden. Hoe onbewezen het ook zijn mocht, het werkte bij de teleurstelling in niet geringe mate ontmoedigend.

Wat viel dit laatste gedeelte der reis lang en zwaar! In stede van twee dagen moesten de kolonisten tien dagen de hitte tusschendeeks verduren. Het was niet om uit te houden, en de opgewektheid, die hen zoo gekenmerkt had, maakte meer en meer plaats voor ontsieming.

Geen blij gejubel weerklonk dan ook langs de boorden der Saramaccarivier bij Groningen, toen de barken de plaats der bestemming bereikt hadden, maar, wat erger was, geen hartelijk welkom klonk van den oever aan de zijde van Voorzorg hun tegen.

In het land der zonnewarmte werden ze ijsig koud ontvangen. Het ondenkbare, het ongelooflijke bleek werkelijkheid te zijn.

Hoort slechts, wat een ooggetuige, de heer A. Copijn er van verhaalt:

„De morgen van 21 Juni 1845 zal bij ieder, die den tocht „met de „Susanna Maria” heeft meegemaakt, immer in treurige „herinnering blijven. En dit was de morgen, die met reikhalzend „verlangen was tegemoet gezien? Toen het anker was gevallen „hadden er aan boord van het schip ijzingwekkende toneelen

„plaats. Vrouwen en kinderen jammerden en schreiden, de mannen liepen bij den aanblik hunner bestemming als wanhopenden en woedenden over het dek. De meesten weigerden om van boord te gaan; eenigen, die nog gelden bezaten, boden deze den gezagvoerder voor de terugreis aan.

„De deelneming en beradenheid van den bestuurder bragt echter eenige bezadigde kolonisten tot het besluit, om zich van meer nabij te gaan overtuigen, of de grond *Voorzorg* doelmatig zou kunnen worden ingerigt. Gelukkig velden deze lieden een gunstig oordeel, en daarop had de ontscheping plaats. De kolonisten op de „*Noord Holland*“, welk schip eenige weken later aankwam, lieten zich, hoewel schoorvoetende, op het voorbeeld van de anderen aan wal brengen.

„Er stonden te *Voorzorg* slechts 17 hutten, waarvan een negental afgewerkt en eenigzins bewoonbaar kon worden genoemd. Te *Groningen* waren drie gebouwen, overblijfselen der militaire Post, aanwezig, namelijk het kommandantshuis, een kleine kazerne en een magazijn. De aanleg van *Voorzorg* bepaalde zich tot eenige gedolven waterleidingen in zulk een gebrekkigen staat, dat men, bij de menigvuldige regens, in eenen togt nauwelijks de zeventien hutten kon bereiken. Tien passen achter de hutten, welke op één lijn langs de rivier, nog geen dertig voeten van elkander stonden, bevond men zich in digt gewassen kreupelhout (kappewerie). Geen voet gronds was bebouwd of productief gemaakt. Er waren alzoo geene levensmiddelen, dan die het magazijn zou opleveren, en door de schoener, de „*Bescherm*“, waren aangebracht, bestaande in vaten Amerikaansche tarweblom en gezouten spek, alsmede eenige vaten rijst en zout. Aan bakken van brood viel niet te denken; de oven was defect en er ontbrak een baktrog. De kolonisten waren verplicht zich hoofdzakelijk met ongerezen spekkoecken te voeden. De bestuurder *Copijn* requireerde wel eenige provisiën van de schepen, doch van deze konden slechts betrekkelijk geringe uitdeelingen plaats hebben.

„Is het te verwonderen, dat zich binnen de veertien dagen ziekteverschijnselen voordeden! De ruime voeding en het langdurig verblijf onder dek van de volgepakte schepen, doch vooral de slechte voeding bij aankomst en de teleurstelling die allen had geschokt, hadden eene ziekte doen ontstaan, die men mogelijk met doeltreffende middelen had kunnen te keer gaan.

„Hier echter waren niet de minste voorzorgen genomen om zieken te verplegen: wel had de gezaghebber van de *Noord-Holland* zijn scheepsheermeester — die voor het eerst een tropisch gewest bezocht — en een medicijnkist afgestaan, maar spoedig bleek deze hulp ontoereikend te zijn. Er vielen weldra slagtoffers. De krachtige taal van den bestuurder, die zijne woorden, helaas, reeds met den dood van eenige staven kon, deed thans van het koloniaal gouvernement eenige hulp opda-

„gen. Nogthans bleef eene kist medicijnen, die met eene pont „van de stad afgezonden was en waaraan zoozeer behoefte bestond, door nalatigheid onbezorgd.

„De kolonisten waren intusschen in de hutten te *Voorzorg* „en te *Groningen* in de kazerne en op den zolder van het magazijn gehuisvest. Voor de nog in aantogt zijnden was geen „onderkomen. In allerijl moesten daarvoor loodsen worden ingerigt, en deze waren nog onvoltooid, toen de *Antonie* en *Eugenie*¹⁾ „reeds het anker voor *Voorzorg* vallen liet. Een tiental der eerst „aangekomen kolonisten was reeds ten grave gesleept en de „overige waren bijna allen ziek. Er heerschte een onbeschrijflijke verslagenheid, welke zich ras aan de nieuw aangekomenen „op de *Antonie* en *Eugenie* mededeelde. Deze spraken van geen „terugkeeren, maar ijlden ter hulp van hunne lotgenooten. In „half betimmerde loodsen van troelie en palissaden moesten zij „— gehuwden met hunne kinderen en ongehuwden van beider „geslacht, door elkander — een verblijf zoeken. De ziekte, die „intusschen een ernstig karakter had aangenomen, tastte ook „deze laatsten aan. Geneeskundigen, apothekers en oppassers „snelden toe; ponten, beladen met medicijnen en ververschingen „werden aangevoerd, doch alles tevergeefs, — het was te laat!”

Wie zal beschrijven, wat er omging in de harten der zoo „deerlijk bedrogen kolonisten. Van 384 bezweken er 189, en „bleven slechts 11 gezond.

Misleid, Schandelijk misleid! zoo sprak men te *Voorzorg* „met een vloek.

Mislukt! Droevig mislukt! zoo sprak men elders in *Suriname* „met. . . een glimlach.

Welk een zware verantwoordelijkheid hebben degenen op „zich geladen, die direct of indirect aan de oorzaken der mislukking, hebben meegewerkt en vermoedelijk, voor zooverre het „niet te wijten is geweest aan onvergeeflijk gebrek aan belangstelling in zaken, die men had te behartigen, omdat men vreesde, „dat, als blanken veldarbeid verrichten, de verhouding van het „zwarte ras tot het blanke zich zou wijzigen in een zin, door de „meesten niet gewenscht.

Keerden velen naar *Nederland* terug, anderen bleven „ondanks de meest ongunstige levensvoorwaarden. Eenmaal ter „plaats zouden ze hunne uiterste krachten beproeven, om over „de bezwaren en moeilijkheden te zegevieren. Aan de hun toegezegde bewerkte en beteelde akkers, maar die nog meerendeels „onbewerkt waren, sloegen zij de krachtige hand. In het zweet „uws aanschijns zult gij uw brood verdienen was op hen ten „volle van toepassing. De tropische zon kon hen van den arbeid „niet terughouden, zoo min als de doorgezette stiefmoederlijke „bejegening van de zijde van het Gouvernement. Want zelfs de

¹⁾ Deze schepen met nieuwe kolonisten kwamen in 1845 aan.

toegezegde veldgereedschappen, het beloofde vee en pluimgedierte werden hun nog steeds onthouden. Alleen werd hun toegestaan hunne woningen over te brengen naar de overzij der rivier, waar het hooger en droger was. Alsof alles moest medewerken, om hunne beste pogingen te doen mislukken, viel tot overmaat van ramp in het najaar van 1845 eene buitengewone langdurige droogte in, waardoor de bananen en welke vruchten ze meer hadden geplant, geheel verdroogden. Doch hoezeer ze ook leden, ze begonnen opnieuw met het beplanten van den grond, die, hoe betrekkelijk schraal daar ter plaatse ook, toch wel de bewerking loonen zou. Zoo overwonnen zij met taaië volharding de eerste moeilijkheden. Doch toen het in Maart 1846 bij den eersten overvloedigen oogst bleek, hoe tijdroovend en kostbaar het voor hen was hunne producten naar de stad *Paramaribo* te vervoeren en aan de markt te brengen, hoe waardeloos daardoor feitelijk hun product was, en zij versterkt werden in de overtuiging, dat ze in de kolonie niet gewild waren, ontwaakte onder hen een geest van ontevredenheid die niet veel goeds beloofde. 't Was in dien tijd, dat de Gouverneur van *Raders*, den boeren niet ongenegen, den Gouvernements-Secretaris, *Mr. Lisman*, opdroeg een onderzoek naar den werkelijken toestand in te stellen. Het rapport van den heer *Lisman* luidde zeer ongunstig en was, hoe vergoelijkend ook, niet vlelend voor den heer van den *Brandhof*, die, wellicht zelf ontmoedigd, als met de handen in den schoot, in de voor hem keurig gebouwde en luchtige woning stil zat. Men houde hierbij echter in 't oog wat voor hem, als hij te goeder trouw voor de zaak geijverd en de boeren tot de emigratie aangespoord heeft, geweest moest zijn, zijne beschermelingen blootgesteld te zien aan zoo vreeselijke teleurstelling en tegenstand, waar hij op medewerking gerekend had. Gelukkig echter, dat de boeren, al was 't soms vloekend, de spade in de krachtige vuist hielden. Hulde aan zooveel oud-Hollandsche kloekheid!

De heer *Lisman* gaf op niet onduidelijke wijze den Gouverneur in overweging de kolonisatie op *Groningen*, en om de mindere vruchtbaarheid van den bodem en om den te verren afstand van de stad niet uit te breiden.

Uitbreiding kwam hem zelfs ongeoorloofd voor. Beter ware het de vruchtbare terreinen in de nabijheid van *Paramaribo* — dit lag ongetwijfeld in zijne bedoeling — door de boeren te laten bewerken.

Werden tengevolge van dit onderzoek verbeteringen aangebracht, aan eene verplaatsing van Gouvernementswege der boerenkolonie werd blijkbaar niet gedacht. Doch dit schrikte de door strijd en ontbering geharden niet af. Uit eigen beweging verlieten de meesten hunner het moerassige *Voorzorg*, om zich in den omtrek van *Paramaribo* te vestigen. Gelukkig dat de toenmalige Gouverneur *Van Raders* de vrij algemeene vrees voor

den invloed, die er van hen zou uitgaan op de verhouding van het zwarte tot het blanke ras, niet deelde, en hun met de meeste welwillendheid tegemoet kwam. Had hij de kolonie te *Voorzorg* niet officieel verplaatst, de uit eigen beweging verhuizende boeren stond hij met raad en daad bij.

Sinds gloorde voor hen een nieuwe dageraad, al werd ook in latere jaren tot op heden over 't algemeen bitter weinig gedaan om de ontwikkeling van een flinken boerenstand te bevorderen."

Dames en heeren! Wie beseft, met hoeveel moeilijkheden elk Europeesch kolonist in een tropisch land den eersten tijd heeft te kampen; wie weet, hoe elk verstandig Gouvernement al het mogelijke doet om de komst van kolonisten zooveel mogelijk voor te bereiden en hen door dien eersten moeilijken tijd heen te helpen, die zal inzien, hoezeer men indertijd tegenover deze kolonisten in elk opzicht is te kort geschoten; die zal begripen, welk een energie en uitputtende arbeid van deze Nederlandsche boeren in Suriname gevorderd is om zich staande te houden en te bereiken wat zij hebben bereikt; die zal voelen, dat zij *recht* hebben om heden feest te vieren.

Met een gepast gevoel van eigenwaarde moogt gij herdenken den dag, waarop vóór 75 jaren de eersten der kloeke Nederlandsche boeren in Suriname voet aan wal zetten. Maar juist die gepaste eigenwaarde moet U er toe brengen, niet tevreden te zijn met het heden, doch hooger op te willen.

Ontevreden moet ge zijn met Uw tegenwoordig bestaan. Niet die ontevredenheid, die zich bepaalt tot nutteloos kankeren en verwijten, maar die ontevredenheid, die U de koppen bijeen doet steken en samen, in onderling overleg, doet zinnen op middelen tot verbetering en uitbreiding van Uw bedrijf, die ontevredenheid wensch ik U in ruime mate toe.

Begrijpt de teekenen des tijds!

Vijf en twintig jaar geleden moest in het boekje, waaruit ik U zoo even voorlas, nog worden vastgesteld, dat „tot op heden over het algemeen bitter weinig voor U was gedaan”.

De laatste jaren is daarin verandering gekomen.

Het Bestuur is eindelijk begonnen aan U goed te maken, wat vorige Besturen aan U misdreven. Aan een van de aller-eerste eischen — behoorlijk lager onderwijs voor Uwe kinderen — is voldaan door de stichting in Uw midden van de school aan den 2n Rijkweg. Dat gebouw strekt U ook overigens tot vergaderplaats en vereenigingslokaal. Onlangs is daarin ondergebracht een flinke partij Nederlandsche boeken, U door de Boeken-commissie van het Algemeen Nederlandsch Verbond uit Nederland gezonden. De vorige Directeur van den Landbouw, de Heer *Huizinga*, deed een eerste poging om het vereenigingsleven in U te wekken door de oprichting van de „Nederlandsche Boeren-

vereeniging". Het hoofd van het Landbouwonderwijs en de landbouwleeraar *Liems* kwamen in Uw midden geven den eersten landbouwleergang. Uit de oudleerlingen daarvan vormde zich de jonge flinke vereeniging „de Nederlandsche kolonist”.

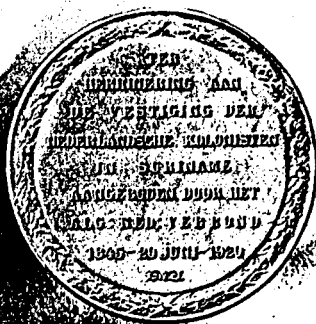
Het tegenwoordig Bestuur der Kolonie en zijn dienaren zijn U hartelijk genegen, vóór allen Gouverneur *Staal* en de Heer *Leys*, in welken laatste gij een vriend en raadsman — ik zou bijna zeggen: een voorvechter — hebt gevonden, dien gij niet hoog genoeg op prijs kunt stellen. Ook de tegenwoordige Districts-Commissaris van *Beneden-Suriname* en *Beneden-Para* heeft zich Uw lot aangetrokken; plannen voor de zoo hoognoodige verbetering van de afwatering Uwer gronden en voor eene betere voorziening in Uw behoefte aan geneeskundige hulp zijn in overweging; voor het eerste doel heeft het Bestuur op dezen dag een bedrag beschikbaar gesteld, zooals de Wd. Gouverneur U heden morgen mededeelde. Ook de handel wil U helpen. Districts-Commissaris *Weytingh* heeft het hoofd der firma *Kersten & Co.* bereid gevonden dagelijks per auto de melk aan Uwe boerderijen af te halen; nog minder zullen wij U dientengevolge in de stad zien, maar vele kostbare uren zullen elken dag worden uitgespaard, die aan Uw bedrijf zullen ten goede komen.

En ten slotte het voornaamste; twee van de besten en flinksten Uwer zonen zijn onlangs met steun der regeering naar *Nederland* vertrokken om daar met eigen oogen te zien het echte Hollandsche boerenbedrijf, dat den boeren zelf en het geheele land tot zoo groot voordeel strekt, en dat zooveel krachtiger en intensiever wordt gedreven dan het U thans mogelijk is. Ons aller beste wenschen vergezellen die jonge mannen op hun reis. Mogen zij zich den tijd in Holland in elk opzicht zooveel mogelijk ten nutte maken en verkrijkt met praktische kennis van het goede Hollandsche boerenbedrijf hier wederkeeren om al wat zij geleerd hebben, in toepassing te brengen. Maar dan ook, gij ouderen; schaamt U niet, te leeren van de jongeren; ergert U niet, wanneer zij wat al te eigenwijs schijnen en alles beter willen weten dan hunne oudere verwanten; berispt hen niet te zeer, wanneer zij in jeugdigen overmoed een misgreep doen en niet alles hun gelukt wat zij ondernemen. Maar begrijpt, dat aan de jeugd de toekomst is en dat stilstand achteruitgang beteekent. En laten meerdere Uwer zonen het voorbeeld van die baanbrekers volgen en eveneens zich bereid verklaren om naar Nederland te worden uitgezonden. Zóó moet het gaan, wilt gij ooit vooruit komen, en zóó zal misschien van zelf gebeuren, wat anderen kunstmatig in het leven willen roepen; dat Uw zonen Hollandsche vrienden of Hollandsehe meisjes als vrouw medebrengen naar *Suriname*, en dat op die wijze versch bloed U wordt toegevoerd en een natuurlijke emigratie van Hollandsche boeren naar *Suriname* ontstaat.

Die goede gezindheid, die medewerking bij het tegenwoordig

VOORZIJDE

ACHTERZIJDE

GEDENKPENNING UITGEREIKT DOOR DE GROEP SURINAME
 VAN HET ALGEMEEN NEDERLANDSCH VERBOND OP
 21 JUNI 1920 AAN DE NEDERLANDSCHE KOLONISTEN

Bestuur en zijn hoofdambtenaren, en vooral de herstelde verbinding tusschen U en de boeren in het moederland, dat alles geeft hoop op een nieuwe, betere toekomst en geeft U een reden te meer om heden feest te vieren.

Wij allen, hier tegenwoordig, komen op dezen dag tot U met onze hartelijke gelukwenschen en onze beste wenschen voor die betere toekomst.

Zooals ik in het begin van mijn rede zeide, heeft de Heer *Leys* het initiatief genomen om U op dezen dag een verrassing te bereiden. Waar deze dag vóór alles voor U is een herinneringsdag, waarop gij omziet naar de 75 jaren die achter U liggen en de rekening opmaakt van hetgeen gij in dat tijdperk hebt bereikt, daar stelde de Heer *Leys* voor, ter gelegenheid van dit feest te laten slaan een herinneringspenning, voor elk Boerengezin één, die gij in Uwe woning zoudt kunnen bewaren om ook Uwen kinderen en kindskinderen steeds weer te herinneren aan dezen dag en aan het vaak zoo zorgvolle tijdperk, dat door dien dag wordt afgesloten.

Zooals ik reeds zeide, nam het bestuur van de Groep Suriname van het Algemeen Nederlandsch Verbond aanstonds het voorstel van den Heer *Leys* over. Per eerste mail werd geschreven aan het Hoofdbestuur van het Verbond in Nederland, en ook dit betuigde dadelijk zijne volle instemming met het denkbeeld om het historisch feit van de eerste boerenkolonisatie in Suriname op deze wijze te gedenken. Geldelijke steun werd ons toegezegd en, wat meer is, bij het bestellen van de penningen werd zoo groote voortvarendheid betracht, dat de geheele bezending reeds eenige weken geleden, ondanks de trage scheepvaartverbindingen, in ons bezit mocht komen.

De penningen, vervaardigd in de bekende fabriek van zilverwerken van de firma *Begeer* te *Utrecht*, zijn zeer goed geslaagd. Aan de eene zijde vertoonen zij een zittende vrouwenfiguur, de Welvaart voorstellende, met een bundel graan en een hoorn des overvloeds vol fruit. Naast haar een ploeg en andere landbouwgereedschappen. Op den achtergrond ziet men een zaaïenden boer op zijn akker, in het verschieft een weiland met vee en een Hollandsch dorpje met kerktoeren en windmolen. Daarboven staat geschreven: „Zaai en hoop op zegen”. Aan de keerzijde staat te lezen: „Ter herinnering aan de vestiging der Nederlandsche „kolonisten in Suriname. Aangeboden door het Algemeen Nederlandsch Verbond 1845—20 Juni 1920”.

Dit is het geschenk, dat het Algemeen Nederlandsch Verbond U op dezen dag aanbiedt met de bede dat God inderdaad Uw zaaien moge zegenen!

Naast de krachtige medewerking van het Hoofdbestuur in Holland vonden wij ook in Suriname algemeen steun en sympathie, die ons in staat stelden, U deze verrassing en daarenboven dezen feestavond te bereiden.

De wd. Gouverneur verklaarde zich aanstonds bereid om als beschermheer van onze Vereeniging aanwezig te zijn en zelf de penningen uit te reiken. Geldelijke steun vloeide ons van alle zijden toe, meer dan wij hadden durven hopen; ook artistieke hulp voor het slagen van dezen avond werd ons bereidwillig toegezegd; en zoo mogen wij constateeren, dat op dezen feestdag voor U, Hollandsche boeren, gij niet meer alleen staat zooals zoo vaak in de jaren die achter U liggen, doch dat gij thans Uw feest viert te midden van de burgerij der hoofdstad, terwijl deze tot het welslagen van dat feest daadwerkelijk heeft bijgedragen.

Laat deze eendrachtige samenwerking een voorteeiken zijn voor de komende 25 jaren!

Versterkt U onderling tot een krachtige groep in onze maatschappij en laat die groep weer samenwerken met de andere bestanddeelen van onze samenleving aan den opbloei van Suriname.

Met deze bede besluit ik mijne rede.

Ik heb gezegd.

Toen de toejuichingen, die op deze rede volgden, eenigszins bedaard waren, trad de waarnemend Gouverneur naar voren om persoonlijk de herinneringspenningen uit te reiken aan de daarvoor aangewezenen.

De eerste spelde Zijne Excellentie op den borst van den heer A. Loor, de oudste aanwezige der boeren. De wd. Gouverneur noemde het voorts een gelukkige gedachte om feest te vieren en zeide, dat in weerwil van veel beproeving en ellende, de Hollandsche geestkracht en vitaliteit hebben gezegevierd, waarvan deze nakomelingen der oorspronkelijke kolonisten de getuigen zijn.— Zijne Excellentie hoopte dat de boeren die in Suriname geschiedenis hebben, ook zullen toonen een toekomst te hebben en mede te willen gaan met hun tijd.

(Toejuichingen)

Aan de onderstaande personen werden de herinneringspenning uitgereikt:

A. Gezinshoofden van Hollandsche Boeren in Suriname.

1. F. A. van Brussel	Kassabaholoweg
2. G. J. van Brussel	"
3. K. van Brussel	Verl. Gem. Landsweg
4. L. A. van Brussel	"
5. W. A. van Brussel	"
6. W. A. van Brussel	Kassabaholoweg
7. C. van Dijk	Hermitage
8. J. van Dijk	2e Rijweg
9. T. van Dijk	Molenpad
10. Wed. van Dijk	Hermitage
11. Wed. van Dijk	2e Rijweg
12. A. Loor	Kassabaholoweg
13. A. A. Loor	Kokobiahko
14. D. Loor	2e Rijweg
15. G. Loor	Lelijdorp
16. G. J. Loor	Kassabaholoweg
17. H. J. Loor	Verl. Gem. Landsweg
18. J. Loor	Kassabaholoweg
19. Gerrit Overeem	Hermitage
20. H. Overeem Sr.	"
21. A. G. van Ravenswaay	1e Rijweg
22. H. van Ravenswaay	"
23. A. J. Rozenberg	Verl. Gem. Landsweg
24. J. A. Rozenberg	Kassabaholoweg
25. J. A. Rozenberg	"
26. J. G. Rozenberg	Verl. Gem. Landsweg
27. A. Rijsdijk	Ornamibo
28. J. Rijsdijk	Verl. Gem. Landsweg
29. E. P. Sloot	Molenpad
30. P. Sloot	"
31. H. J. Tammenga	Verl. Gem. Landsweg
32. J. Tammenga	Kassabaholoweg
33. J. R. Tammenga	Verl. Gem. Landsweg
34. R. A. Tammenga	"
35. A. C. Veldhuizen	Steenbakkersgracht
36. G. Veldhuizen	"
37. G. T. Veldhuizen	Kwatta
38. E. P. Veldkamp	Kassabaholoweg
39. J. Veldkamp	Verl. Pad van Wanica
40. B. Zweers	1e Rijweg.
41. G. J. Zweers	"

B. Personen geen Gezin vormend :

1. wed. C. A. van Brussel	Verl. Gem. Landsweg
2. J. van Brussel	Kassabaholoweg

3. F. H. van Ravenswaay Verl. Gem. Landsweg.
 4. wed. Rijdsijk - Frederikshoop

C. *Jong Kolonisten.*

*(De man later aangekomen, de vrouw afstammeling der
 oud-kolonisten.)*

1. J. S. A. Bakker Mattonshoop
 2. A. van den Berg Hermitage
 3. C. Prins Verl. Gem. Landsweg

Nadat de penningen waren uitgereikt, nam de heer H. J. Loor het woord om namens de kolonisten oprechten dank te betuigen voor de belangstelling op dezen dag betoond, ook voor de aangename verrassing — de gedenkpenning — hen bereid.

Tevens bracht hij den wd. Gouverneur dank voor het geschenk op den morgen aan de kolonisten aangeboden.

Een afdruk van beide zijden van de gedenkpenning is in dezen bundel opgenomen.

* * *

Hierop volgde een zeer gezellig deel van den avond.

Mevrouw N. Huizinga—Jordens bracht eenige Hollandsche liederen ten gehoor door Mevrouw M. E. Nysingh—Heshuysen begeleid, nl:

1. O, Heer die daar	van Valerius
2. Hollandsch liedje	" Abramsz
3. Vrijheid	" Richard Hol
4. Moederke alleen	" Hullebroek
5. Out Lieken	" Cath. van Rennes

Tusschen de zangnummers droeg de heer R. D. Simons, bestuurslid van het A. N. V., eenige gedichten voor en wel:

1. Het boertje van Heemstede	van Nic. Beets
2. Moesapi	" P. A. M. Boele van Hensbroek
3. 30 November 1813	" L. van den Broek
4. Dood van Willem I	" H. van Alphen
5. Meisje	" Adama van Scheltema
6. Liedje	" " "

De Voorzitter verklaarde daarna het officieel gedeelte van den avond afgelopen en noodigde de aanwezigen uit deel te nemen aan het nu volgende bal, waaraan met geestdrift werd voldaan.

Aan de gasten werden door het A. N. V. ververschingen aangeboden.

Tot na middernacht bleef men bijeen. Een aantal hunner werd om 11 uur met een door de firma C. Kersten & Co welwillend daartoe beschikbaar gestelde autowagen huiswaarts gebracht.

De erkentelijkheid der Hollandsche boeren bleek uit de onderstaande door de vereeniging. „De Nederlandsche Kolonist” geplaatste aankondiging in de Nieuwsbladen :

De Landbouw-Vereeniging „de Ned. Kolonist”

betuigt langs dezen weg haren oprechten dank aan allen, die belangstelling en deelneming hebben betoond op Maandag 21 Juni ll. In het bijzonder haren welgemeenden dank aan het Bestuur, de Groep van het A. N. V. en aan den heer *Leys* voor de aangename verrassing den kolonisten in het Park bereid.

Het Bestuur v/d Ned. Kol.

Chronologische lijst van de voornaamste boeken en geschriften over de kolonisatie van de Hollandsche Boeren te Groningen aan de Saramacca.

Samengesteld door **Fred. Oudschans Dentz** (1).

1. Reglement van Orde en Bestuur voor de Europeesche Kolonisatie in Suriname, goedgekeurd bij K. B. van 27 Maart 1845 (E 313).
2. Het Handelsblad van 20 Augustus 1845.
3. Staatscourant van 18 Augustus 1847. Redevoering van den Minister van Koloniën op 5 Augustus 1847.
4. Verslag van het onderzoek naar den tegenwoordigen toestand van het etablissement der Europeesche Kolonisatie te Groningen aan de Saramacca, gedaan den 18e July 1848 en volgende dagen, op last van Zijne Excellentie den Gouverneur der Kolonie Suriname. Mr. J. A. E. Lismann, Paramaribo 1848, bij J. C. Muller Azn. Gedrukt voor rekening van het Gouvernement. (E. 40 c.)
5. Brief aan den WelEerw. Heer A. van den Brandhof Ezn., Ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw, Herder en Bestuurder van het Etablissement der Europeesche Kolonisatie te Groningen aan de Saramacca gericht aan de aldaar gevestigde kolonisten, in antwoord op het door hen aan Z. W. Eerw. ingediend verzoekschrift van den 15 November 1848. Paramaribo 1848, bij J. C. Muller Azn. Voor rekening van het Gouvernement. (E. 40 h).
6. Vestiging van Nederlanders in Suriname aanbevolen. R. F. Baron van Raders, 's-Gravenhage 1854 (E. 40 f).
7. Kolonisatie in Suriname, adres aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal, Suriname 31 Maart 1855 (E. 40d). Zie ook „De Amsterdamsche Courant” van 6 Augustus 1855).
8. Iets omtrent de Kolonisatie te Voorzorg aan de Saramacca in het jaar 1845. Dr. F. W. L. Tijdeman, „Het Pantheon” tijdschrift ter verspreiding van nuttige kennis, 1855 (E. 40 e).
9. Schets van de lotgevallen der kolonisten, die aan de proeve van Europeesche Kolonisatie aan de Saramacca hebben deelgenomen. A. Copijn, „West-Indië, 1e deel, Paramaribo, 1855, blz. 241/264 (A 5).

1) De letter en het cijfer achter het werk vermeld verwijzen naar de letter en het nummer der werken aanwezig in de Koloniale Boekerij te Paramaribo.

10. Geschiedkundige aantekeningen rakende proeven van Europeesche Kolonisatie in Suriname. R. F. Baron van Raders, 's-Gravenhage, 1860. (E 40g en E 444)
11. Over de epidemie van typhus, geheerscht hebbende op het établissement voor de Europeesche Kolonisatie in Suriname te Groningen aan de Saramacca in 1845. Academisch proefschrift. F. W. L. Tydeman, Leyden, 1860 (H 52)
12. Kolonisatie van Europeanen te Suriname. A. Halberstadt, Leiden 1871 (E 372)
13. Surinam, sein Land, sein Natur, Bevölkerung und seine Kultur- Verhältnisse mit Bezug auf Kolonisation, A. Kappler, Stuttgart, 1887. (C. 132)
14. ——— Dr. H. C. T. ten Kate, De Gids, 1888, 111. blz. 181. e. v.
15. Door een rooden draad verbonden. H. H. Pyttersen Tzn. den Haag, 1892 (E 170)
16. Etnographisches und verwandtes aus Guyana. Prof. Dr. W. Joest, Supplement in Band V „Internationales Archiv für Etnographie“, Leiden 1893 p. 8 (C 161)
17. Kolonisatie van Europeanen in de Tropen. R. A. van Sandick, „Vragen des Tijds“, Februari 1894.
18. De invloed van tropische gewesten op den mensch, in verband met kolonisatie en gezondheid. Drie voordrachten gehouden in de Aula der Universiteit te Amsterdam door Prof. B. J. Stokvis, uitgegeven door Dr. H. Zeehuizen, Haarlem, 1894. (E. 175)
19. Het vijftig jarig jubilé der Boeren in Suriname. Julius E. Muller en (Ds.) C. Hoekstra. Paramaribo, B. Heyde 1895. (E 177)
20. Europeesche Kolonisatie in Suriname. H. van Breen. „Vragen des Tijds“, April 1896. (E 453)
21. Een jubileum. Swart Abrahamsz., „De Tijdspiegel“ 1896.
22. Europeesche Kolonisatie in Suriname. H. Pyttersen Tzn. 's-Gravenhage, W. P. van Stockum en Zoon, 1896. (E 183)
23. Europeesche Kolonisatie in de tropen en van ontginning van Suriname J. K. W. Quarles van Ufford, „De Economist“, 46e jaargang, 1897 Juli/Aug. (E. 201)
24. Nederlandsche Kolonisatie in Suriname. H. Pyttersen Tz. Tijdschrift voor Ned. Indië, 2e Nieuwe Serie, 1e Jaargang Sept. 1897 (E. 197)
25. De Hollandsche Boeren in Suriname, Ds. C. Hoekstra, Suriname nummer van Neerlandia, 7e jaargang, Nos. 9 en 10, Sept. en Oct. 1903, blz. 111/113.
26. Kolonisatie van Boerengezinnen in Suriname, Nieuwe Rotterdamsche Courant, 18 Maart 1906, 2e Blad A.

27. Nederlandsche Kolonisatie in Suriname. H. van Breen, „Vragen des Tijds”, 32e Jaargang, afl. 9, Juni 1906 (E 251)
28. Acclimatisatie en Kolonisatie in tropische gewesten. Dr. V. van der Plaats. „De Amsterdammer, Weekblad voor Nederland”, No. 1611 & 1612 van 10 & 17 Mei 1908 (E. 258)
29. De Kolonisatie van Guyana. Fred. Oudschans Dentz, „Koloniaal Tijdschrift”, 6e Jaargang, 1917 No. 3. (E 504)
30. Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië, 1914/1917 Blz. 286/288. (A 161)
31. Kolonisatie van Suriname door Nederlandsche landbouwers. J. J. Leys, „West-Indië”, No. 1, Februari 1919 (A 152)
32. Bevolking der Europeesche Kolonisatie aan de Saramacca, „Bijdragen tot de kennis der Nederlandsche vreemde Koloniën” (ongedagteekend) zie No. 12 opgenomen in E 372, blz. 128/130
33. Jongste berigten omtrent de kolonisatie in Nederlandsch Guyana, „Tijdschrift voor Staathuishoudkunde en statistiek”, Zwolle (ongedagteekend) (E 40a)

